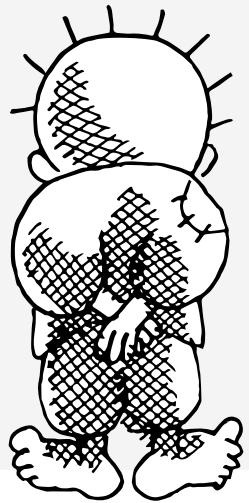

MOUSSEM JOURNA(A)L

MOUSSEM
NOMADIC
ARTS CENTRE

#9 | 2017–2018

Cover: Handala © Naji Al-Ali

Edito

COLOFON

MOUSSEM JOURNA(A)L

Verantwoordelijke uitgever

Mohamed Ikoubaâni, Ravensteingalerij 46, 1000 Brussel

Redactie Patrick De Coster, Mohamed Ikoubaâni, Cees Vossen

Met bijdrages van Nabil Benabdjalil, Mohamed Ikoubaâni, Yassin Adnan, Maria Daif

Vormgeving Philip Marnef (Panache Studio)

Druk Graphius Group, Gent

info@moussem.be – moussem.be

MOUSSEM NOMADISCH KUNSTENCENTRUM

Directeur Mohamed Ikoubaâni – mohamed@moussem.be

Programmatie podiumkunsten en productie Cees Vossen – cees@moussem.be

Pers & communicatie en productie Patrick De Coster – patrick@moussem.be

Administratie en productie Tatjana Van Raemdonck – tatjana@moussem.be

Zakelijk medewerker Kelly De Cock – kelly@moussem.be

Raad van bestuur Hafida Raoui, Mostafa Einauan, Keltoum Belorf, Karima

Arektoute, Saïd El Majdoub, Mohamed Sabi, Lore Baeten, Soumia El Majdoub

NL De figuur op de cover van dit Moussem Journaal is **Handala**, het geesteskind van de vermoorde Palestijnse cartoonist **Naji Salim al-Ali**. Het vluchtelingenjongentje Handala werd een symbool voor de Palestijnse strijd, en duikt op in de voorstelling *Raya* van auteur en theatermaker **Rimah Jabr** (zie p. 34).

In 2018 is het 70 jaar geleden dat meer dan 700.000 Palestijnen verdreven werden uit hun land, het moment bekend als de Nakba of de grote catastrofe. De Palestijnen zijn helaas niet het enige volk in de Arabische regio dat ook vandaag moet lijden. De catastrofes volgen elkaar op. Na de verwoesting van Irak was Syrië aan de beurt, en in Egypte, Yemen, Libië... is het niet beter. Met de volksopstand in de Rif lijkt zelfs een einde te komen aan de bejubelde "Marokkaanse uitzondering".

Voor veel van de artiesten die we dit nieuwe seizoen bij onze partners in het culturele veld ontvangen is deze context realiteit. Het is dan ook niet verwonderlijk dat veel van het werk dat we tonen reflecties zijn op onze hedendaagse samenlevingen. Politiek en maatschappelijk engagement vormen de rode draad doorheen dit seizoenprogramma. Het werk dat we presenteren van kunstenaars van hier en elders benadert de wereld vanuit verschillende perspectieven, toont complexiteit, houdt ons een spiegel voor, doet nadenken, verrast, inspireert, verwondert en ontoort... ver weg van het simplistisch politiek discours.

Met de concertreeks **Moussem Tarab**, met ons festival **Moussem Cities** (met dit jaar de focus op wereldstad Casablanca), met het gelaagde theaterproject **Moussem Répertoire**, met onze residentiewerking, met het nieuwe beeldende kunst lukt **Moussem Vitrine**... werken we verder aan het vernieuwen van de artistieke canon, timmeren we aan een nieuw gedeeld narratief en bouwen we aan een gemeenschappelijke verbeelding.

Want zoals **Fatima Mernissi** schreef: "Pessimisme is de luxe van de machtigen."

Welkom!

FR Le personnage sur la couverture de ce journal de Moussem est **Handala**, l'œuvre de l'illustrateur palestinien assassiné, **Naji Salim al-Ali**. Le jeune réfugié Handala, devenu un symbole de la lutte palestinienne, réapparaît dans le spectacle *Raya* de l'auteure et femme de théâtre **Rimah Jabr** (voir p. 34).

En 2018, cela fera 70 ans que plus de 700 000 Palestiniens ont été expulsés de leur pays, lors de la Nakba ou la grande catastrophe. Les Palestiniens ne sont, hélas, pas le seul peuple dans la région arabe qui souffre aujourd'hui. Les catastrophes se suivent. Après la dévastation de l'Irak, c'était au tour de la Syrie, et en Égypte, au Yémen, en Libye... la situation n'est pas meilleure. Avec la révolte populaire dans le Rif, il semble que même « l'exception marocaine » tant acclamée ait pris fin.

Ce contexte est la réalité de nombreux artistes que nous accueillons au cours de cette saison chez nos partenaires du champ culturel. Par conséquent, il n'est pas étonnant que bon nombre d'œuvres que nous présentons soient une réflexion sur nos sociétés contemporaines. L'engagement politique et social constitue le fil rouge à travers ce programme de saison. Loin, très loin du discours politique simpliste, les œuvres d'artistes d'ici et d'ailleurs que nous présentons abordent le monde à partir de différentes perspectives, montrent sa complexité, nous tendent un miroir, nous font réfléchir, nous surprennent, nous inspirent et nous émeuvent.

Avec la série de concerts **Moussem Tarab**, notre festival **Moussem Cities** (qui se focalise cette année sur la métropole marocaine de Casablanca), avec le projet stratifié de théâtre **Moussem Répertoire**, avec notre activité de résidence et avec **Moussem Vitrine**, notre nouveau volet consacré aux arts plastiques,... nous poursuivons le renouvellement du canon artistique, échafaudons un nouveau narratif partagé et construisons un imaginaire collectif.

Car, comme l'a écrit **Fatima Mernissi** : « Le pessimisme est le luxe des puissants. »

Bienvenue !

EN The figure on the cover of this Moussem Journal is **Handala**, the brain-child of the murdered Palestinian cartoonist **Naji Salim al-Ali**. Handala, a boy refugee, has become a symbol of the Palestinian struggle, and turns up in *Raya*, a play by the author and theatre-maker **Rimah Jabr** (see p. 34).

In 2018 it will be 70 years since more than 700,000 Palestinians were driven out of their land; this is known as the Nakba, or great catastrophe. The Palestinians are unfortunately not the only people in the Arab region who are currently suffering. The catastrophes come in quick succession. After the destruction of Iraq, it was the turn of Syria, and things are not much better in Egypt, Yemen, Libya and elsewhere. The popular uprising in the Rif has even brought an end to the much applauded 'Moroccan exception'.

For many of the artists we shall be presenting in collaboration with our partners this background is their reality. It therefore comes as no surprise that much of the work we are showing involves reflections on contemporary societies. Politics and social engagement make up the thread running through this season's programme. The work we are presenting by local and international artists approaches the world from various angles, shows its complexity, holds up a mirror to us, makes us think, surprises, inspires, amazes and moves us... well away from simplistic political discourse.

In our **Moussem Tarab** concert series, our **Moussem Cities** festival (this year focusing on the world city Casablanca), the many facets of the Moussem Repertoire theatre project, our residence scheme, the new **Moussem Vitrine** visual arts component ... we are continuing our work on renewing the artistic canon, putting together a new, shared narrative and building up a collective imagination.

Because, as **Fatima Mernissi** wrote: "Pessimism is a luxury reserved for the powerful."

Welcome!

Mohamed Ikoubaâni – Moussem Nomadic Arts Centre

ARTISTS IN RESIDENCE 2017–2018

NL Moussem ontwikkelde de afgelopen jaren een zeer actieve internationale residentiewerking. Via deze weg ondersteunen we het werk van artiesten wiens kunstpraktijk in volle ontwikkeling is. Naast de nodige logistieke, inhoudelijke en financiële omkadering bieden onze residenties de gelegenheid om kennis te maken met collega's en publieken. De Moussem residenties willen een draaischijf voor en een stimulans tot daadwerkelijke uitwisseling zijn. Uit deze samenwerking groeit vaak een langdurige artistieke relatie tussen Moussem, de artiesten, de ontvangende huizen en partners.

FR Au cours des dernières années, Moussem a développé une activité très dynamique d'accueil d'artistes internationaux en résidence. Par cette voie, nous soutenons le travail d'artistes dont la pratique artistique est en plein essor. Outre l'encadrement en matière de contenu, de logistique et de financement, nos résidences offrent la possibilité aux participants de rencontrer des collègues et des publics. Les résidences Moussem souhaitent être une plaque tournante de créativité, ainsi qu'un encouragement à de véritables échanges. De ces collaborations naît souvent une relation artistique à long terme entre Moussem, les artistes en résidence, les lieux culturelles et les partenaires.

EN Over the last few years, Moussem has established a highly active international residence scheme. In this way we provide support for artists whose artistic practice is in the midst of development. In addition to the necessary logistical, substantive and financial frameworks, our residences offer the opportunity to get to know fellow performing artists and audiences. Moussem's residences are intended to be a hub for creativity and to stimulate actual exchanges. This cooperation often leads to long-term artistic relationships between Moussem, the artists, cultural organisations and partners.

YOUNESS ATBANE

NL Youness Atbane woont en werkt in Casablanca en Berlijn. Hij studeerde aan ICI – Centre Choréographique de Montpellier en aan de universiteit van Nice. Hij werkte samen met kunstenaars als Khalid Benghrib, Jean-Marc Mattos, Juan Domingues, Xavier Le Roy, Neto Machado, Rochus Aust, Fawzi Benssidi, Kelly Bond, etc. Tijdens Moussem Cities: Casablanca tonen we een dansduet, het tweede deel van een triologie die de vraag stelt naar de link tussen droom en object.

FR Youness Atbane vit et travaille à Casablanca et à Berlin. Il a étudié à l'ICI – CCN (Institut chorégraphique international – Centre Choréographique National) à Montpellier et à l'Université de Nice. Il a travaillé avec des artistes comme Khalid Benghrib, Jean-Marc Mattos, Juan Domingues, Xavier Le Roy, Neto Machado, Rochus Aust, Fawzi Benssidi, Kelly Bond, etc. Dans le cadre de Moussem Cities : Casablanca, nous présentons un duo de danse, deuxième volet d'une triologie qui interroge le lien entre rêve et objet.

EN Youness Atbane lives and works in Casablanca and Berlin. He studied at the ICI – Centre Choréographique de Montpellier and at the University of Nice. He has collaborated with such artists as Khalid Benghrib, Jean-Marc Mattos, Juan Domingues, Xavier Le Roy, Neto Machado, Rochus Aust, Fawzi Benssidi and Kelly Bond. During Moussem Cities: Casablanca we are presenting a dance duet, the second part of a trilogy that raises the question of the links between dream and object.

NACERA BELAZA

NL In haar nieuwe creatie verdiept en werkt choreografe Nacera Belaza verder op haar gekende schriftuur. Diepgaand repetitief werk in een zeer eigen, haast mystieke bewegingstaal. Voor haar nieuwste project werkt ze voor het eerst met een grote internationale groep dansers. Moussem coproduceert ook deze nieuwe creatie die op het Festival van Marseille in 2018 in première gaat. In samenwerking met deSingel geven we in januari 2018 vorm aan een residentie voor het gezelschap.

FR Dans sa nouvelle création, la chorégraphe Nacera Belaza approfondit et poursuit son écriture connue. Une œuvre répétitive, profonde, au vocabulaire gestuel quasi mystique propre à l'artiste. Pour son nouveau projet, Belaza travaille pour la première fois avec un grand groupe de danseurs internationaux. Moussem coproduit cette nouvelle création dont la première aura lieu en 2018 au Festival de Marseille. En 2018, en partenariat avec le centre d'art deSingel à Anvers, nous accueillons la compagnie en résidence.

EN In her new creation, the choreographer Nacera Belaza will continue working on her familiar approach, exploring it in greater depth. It is profoundly repetitive work in a highly individual, almost mystical language of movement. In her latest project she will for the first time be working with a large group of international dancers. Moussem is co-producing this new creation too, and it will premiere at the Marseille Festival in 2018. In January 2018 we shall be setting up a residence for the company in association with deSingel.

ABDELLAH M. HASSAK

NL Abdellah M. Hassak is geluidskunstenaar, producer en projectmanager. In zijn artistieke praktijk wil hij de connectie maken tussen traditie en technologie, en bouwen aan ruimtes voor uitwisseling en verbinding. Voor Moussem Cities: Casablanca werkt hij aan een nieuw hoofdstuk van zijn *Makan Project*, waarbij hij partituren wil realiseren op basis van de soundscape van de stad.

FR Abdellah M. Hassak est artiste acoustique, producteur et directeur de projets. Dans sa pratique artistique, il souhaite relier la tradition et la technologie et construire des espaces pour l'échange et le lien. Pour Moussem Cities : Casablanca, il travaille à un nouveau chapitre de son *Projet Makan* pour lequel il va écrire des partitions inspirées de paysages sonores urbains.

EN Abdellah M. Hassak is a sound artist, researcher and curator of Palestinian origin. Her works deals with such topics as trauma and displacement in the Middle East. It has been shown at MoMA (New York), Haus der Kulturen der Welt (Berlin), the Beirut Art Centre and elsewhere. She is also a researcher at the ULB. Her new project explores the representation of Palestine in the national identity of Belgium and France.

SAMAH HIJAWI

NL Samah Hijawi is beeldend kunstenares, onderzoeker en curator van Palestijnse afkomst. Haar werk behandelt thema's als trauma en dislocatie in het Midden-Oosten. Het werd onder andere getoond in MoMa (NY), Haus Der Kulturnen Welt (Berlin), en het Beirut Art Center. Ze is tevens onderzoeker aan de ULB. Haar nieuwe creatie onderzoekt de representatie van Palestina in de nationale identiteit van België en Frankrijk.

FR Samah Hijawi est plasticienne, chercheuse et commissaire d'expositions. D'origine palestinienne, son œuvre aborde des thèmes comme le traumatisme et la dislocation au Moyen-Orient. Elle a exposé, entre autres, au MoMA (NY), Haus der Kulturen der Welt (Berlin), Beirut Art Center (Beyrouth), etc. Elle est en outre chercheuse à l'ULB. Dans son nouveau projet elle examine la représentation de la Palestine dans l'identité nationale en Belgique et en France.

EN Samah Hijawi is an artist, researcher and curator of Palestinian origin. Her works deals with such topics as trauma and displacement in the Middle East. It has been shown at MoMA (New York), Haus der Kulturen (Berlin), the Beirut Art Centre and elsewhere. She is also a researcher at the ULB. Her new project explores the representation of Palestine in the national identity of Belgium and France.

ASMAA HOURI

NL De theaterregisseuse Asmaa Houri werkt vanuit Rabat met haar gezelschap Théâtre Anfass dat ze samen Rachid Bromi en Issam El Yousfi oprichtte in 2010. Ze ensceneerde er onder meer teksten van Sarah Kane en Jon Fosse. In het kader van Moussem Cities: Casablanca werkt ze aan een muziektheaterproject waarin ze samen met dichter Abdallah Zrika een vertelling maakt over de stad.

FR La metteuse en scène de théâtre Asmaa Houri travaille depuis Rabat avec sa compagnie Théâtre Anfass, fondée en 2010 avec Rachid Bromi et Issam El Yousfi. Elle y a mis en scène des textes de Sarah Kane et de Jon Fosse, entre autres. Dans le cadre de Moussem Cities : Casablanca, elle travaille à un projet de théâtre musical autour d'un conte sur la ville, avec le poète Abdallah Zrika.

EN The stage director Asmaa Houri operates from her base in Rabat together with her company Théâtre Anfass, which she founded with Rachid Bromi and Issam El Yousfi in 2010. The plays she has staged include works by Sarah Kane and Jon Fosse. As part of Moussem Cities: Casablanca she is working on a music-theatre project in which she is creating a narrative of the city in conjunction with the poet Abdallah Zrika.

MERYEM JAZOULI

NL Performer en choreograaf Meryem Jazouli is een oude getrouwe van Moussem. Niet alleen door de presentatie en coproductie van eerder werk maar ook om de langdurige samenwerking die Moussem heeft met Espace Darja, de danswerkplaats in Casablanca waar Jazouli de drijvende kracht van is.

In haar nieuwe creatie naar aanleiding van Moussem Cities: Casablanca werkt ze samen met zangeres Malika Zarra aan een onderzoek rond 'La Guedra' een ceremoniële dans uit de Sahara.

FR La performeuse et chorégraphe Meryem Jazouli est un fidèle compagnon de route de Moussem qui a non seulement présenté et coproduit des spectacles précédents, mais a aussi noué un partenariat de longue date avec l'Espace Darja, l'atelier de danse à Casablanca dont Jazouli est la force motrice.

Dans sa nouvelle création, conçue à l'occasion de Moussem Cities : Casablanca, Jzouli travaille avec la chanteuse Malika Zarra à une recherche sur « la guedra », une danse cérémonielle du Sahara.

EN The performer and choreographer Meryem Jazouli is a familiar face at Moussem. Not only through the presentation and co-production of her earlier work, but also because of the long-term cooperation between Moussem and Espace Darja, the dance workplace in Casablanca where Jazouli is the driving force.

In her new creation, on the occasion of Moussem Cities: Casablanca, she is collaborating on a study of 'La Guedra', a ceremonial dance from the Sahara, together with the singer Malika Zarra.

RANDA MAROUFI

NL Randa Maroufi (zie ook Moussem Vitrine p 22) werkt in het kader van Moussem Cities: Casablanca aan een project rond publieke ruimte en het niet altijd zichtbare gender onevenwicht. Haar onderzoek brengt haar op plekken zoals de Lemonnier-wijk in Brussel, het café Iberia in Tanger, of de Boulevard de la chapelle in Parijs. Maroufi woont en werkt tussen Parijs en Tanger.

FR Dans le cadre de Moussem Cities : Casablanca, Randa Maroufi (voir aussi Moussem Vitrine p 22) travaille à un projet autour de l'espace public et du déséquilibre des genres qui n'est pas toujours visible. Sa recherche l'amène dans des lieux comme le quartier Lemonnier à Bruxelles, le café Iberia à Tanger, ou le Boulevard de la Chapelle à Paris. Maroufi vit et travaille entre Paris et Tanger.

EN In the context of Moussem Cities: Casablanca, Randa Maroufi (see Moussem Vitrine p 22) is working on a project on public space and the gender imbalance that is not always visible. Her research takes her to such places as the Lemonnier neighbourhood in Brussels, the Iberia café in Tangiers, and the Boulevard de la Chapelle in Paris. Maroufi lives and works in both Paris and Tangiers.

RADOUAN MRIZIGA

NL Chorograaf en performer Radouan Mriziga ging in mei 2017 tijdens het Kunstenfestivaldesarts in première met 7, het sluitstuk van zijn trilogie, voorafgegaan door 55 en 3600. Deze drie Moussem-producties zullen de komende tijd internationaal toeren. Tijdens Moussem Cities: Casablanca presenteert hij een nieuwe creatie met jonge dansers uit Marokko.

FR En mai 2017, lors du Kunstenfestival-desarts, le chorégraphe et performer Radouan Mriziga a présenté la première de son spectacle 7, le dernier volet de sa trilogie, précédé par 55 et 3600. Ces trois productions de Moussem effectueront une tournée internationale. Pendant Moussem Cities: Casablanca il présentera une nouvelle création avec de jeunes danseurs du Maroc.

EN In May 2017, the choreographer and performer Radouan Mriziga premiered his play 7, the final part of the trilogy whose first two parts were 55 and 3600, at the Kunstenfestivaldesarts. These three Moussem productions will continue their international tour. During Moussem Cities: Casablanca he will be presenting a new creation with young performers from Morocco.

YOUSSEF OUCHRA

NL Youssef Ouchra werkt aan een multidisciplinair oeuvre rond de relatie tussen de mens en zijn omgeving. Hij combineert geluidskunst, grafische vormgeving, performance, installatie en video. Hij bevrageert de relatie tussen de mens en zijn omgeving. Hij werkt aan een nieuw project voor Moussem Cities: Casablanca.

FR Youssef Ouchra travaille à une œuvre multidisciplinaire autour de la relation entre l'homme et son environnement qu'il appréhende et interroge en combinant art sonore, conception graphique, performance, installation et vidéo. Il prépare un nouveau projet pour Moussem Cities : Casablanca.

EN Youssef Ouchra is building up a multidisciplinary oeuvre on the topic of man's relationship with his surroundings. He combines sound art, graphic design, performance, installation and video. He questions the relationship between man and his environment. He is working on a new project for Moussem Cities: Casablanca.

NL Architecte en kunstenares Hind Oudrhiri combineert in haar werk verschillende disciplines en ziet haar artistieke praktijk als een plaats van ontmoeting. Samen met beeldend- en geluidskunstenaar Abdallah Rachidi werkt ze aan haar project *Haouma*, een performance die de stad voorstelt als een spiegel die onze verlangens reflecteert. Presentatie tijdens Moussem Cities: Casablanca.

FR Architecte et artiste, Hind Oudrhiri combine différentes disciplines et considère sa pratique artistique comme un lieu de rencontre. Avec l'artiste visuel et acoustique Abdallah Rachidi, elle travaille à son projet *Haouma*, une performance qui présente la ville comme un miroir réfléchissant nos désirs et qui sera à l'affiche de Moussem Cities : Casablanca.

EN In her work, the architect and artist Hind Oudrhiri combines several disciplines and sees her artistic practice as a place for encounters. Together with the visual and sound artist Abdallah Rachidi, she is working on her *Haouma* project, a performance that presents the city as a mirror that reflects our desires. To be shown during Moussem Cities: Casablanca.

MOSTAFA SAIFI RAHMOUNI

NL Werkt in opdracht van Moussem aan een creatie voor Moussem Cities: Casablanca.

FR Travaille, à la demande de Moussem, à une création pour Moussem Cities : Casablanca.

EN Has been commissioned by Moussem to work on a creation for Moussem Cities: Casablanca.

Zie/voir/see Moussem Vitrine p. 20

RIMAH JABR

Zie/voir/see p.34, RAYA

YOUNESS KHOUKHOU

Zie/voir/see p.32, Noon + interview

BÁRA SIGFÚSDÓTTIR

Zie/voir/see p.31, being

Moussem Répertoire

NL Sinds jaren introduceert Moussem gezelschappen, produceert nieuw theaterwerk en ondersteunt schrijvers en makers in de ontwikkeling van hun voorstellingen. Zo werken we aan de ontsluiting en de introductie van een 'nieuw' repertoire, en aan de vormgeving van een nieuw gemeenschappelijk narratief dat aansluit bij een actuele stedelijke realiteit.

Twee jaar geleden richtten we met een focusprogramma onze blik op de Syrische auteur Saadallah Wannous. Zijn gevilde tekst *Tuqus al-Isharat wa-l-Tahawwulat* werd onder de titel *Rituelen, tekenen en veranderingen* gepubliceerd en was de allereerste in het Arabisch geschreven theatertekst vertaald en uitgegeven in het Nederlands door Bebuquin.

Met een actief beleid gericht op de publicatie van theaterteksten komt er een extra laag bij het grotere verhaal rond de introductie van nieuw werk. In het afgelopen seizoen initieerden Moussem en Kaaitheater een leesgroep van regisseurs, vertalers en dramaturgen. Esther Severi, Thomas Bellinck, Sarah Eisha, Simon de Vos, Dounia Mohammed, Lore Baeten en Cees Vossen bogen zich over teksten aangegeven door bevriende specialisten en schrijvers uit de regio, en selecteerden twee stukken voor vertaling en publicatie in de reeks waar Moussem ism uitgeverij Bebuquin aan werkt.

Met **Moussem Répertoire** geven we samen met Toneelhuis en deSingel opnieuw vorm aan een focusprogramma rond 'Arabisch' repertoire waarin de verschillende aspecten van onze werking samenkomen. Opnieuw een driedaags festival met voorstellingen, tekstlezingen, boekpresentaties en een randprogramma ter verdieping van het werk. We werken samen met theaterstudenten, nodigen specialisten uit de regio uit en creëren een platform voor een internationale dialoog met theatermakers en publiek.

Programma-details: www.moussem.be

ism: Toneelhuis, deSingel, Bebuquin, Kaaitheater, School of Arts, Koninklijk Conservatorium Antwerpen – UA: Theater-, Film en Literatuurstudies en Kunstenpunt

FR Depuis des années, Moussem présente des compagnies de théâtre, produit de nouvelles œuvres théâtrales et soutient des écrivains et des metteurs en scène dans l'élaboration de leurs œuvres. Ainsi, nous favorisons la découverte et la valorisation d'un « nouveau » répertoire et donnons corps à une nouvelle mise en récit collective de la réalité urbaine contemporaine.

Il y a deux ans, nous avons lancé un programme focus et braqué notre regard sur l'auteur syrien Saadallah Wannous. Son texte acclamé *Tuqus al-isharat wa-al-Tahawwulat*, traduit sous le titre *Rituelen, tekenen en veranderingen* (*Rituels pour une métamorphose*), était le premier texte de théâtre écrit en arabe à être traduit et publié en néerlandais par Bebuquin.

Une politique active de publication de textes de théâtre ajoute une dimension supplémentaire à la grande entreprise d'introduction de nouvelles œuvres. Au cours de la saison passée, Moussem et le Kaaitheater ont lancé un groupe de lecture réunissant des metteurs en scène, des traducteurs et des dramaturges. Esther Severi, Thomas Bellinck, Sarah Eisha, Simon de Vos, Dounia Mohammed, Lore Baeten et Cees Vossen se sont penchés sur des textes conseillés par des spécialistes amis et des par des auteurs de la région. Ils ont sélectionné deux pièces qui seront traduites et publiées dans la série que Moussem prépare avec la maison d'édition Bebuquin.

Avec **Moussem Répertoire**, nous proposons à nouveau, en partenariat avec la Toneelhuis et deSingel, un programme focus autour du répertoire arabe dans lequel divers aspects de notre fonctionnement se rejoignent. À nouveau un festival de trois jours avec des spectacles, des lectures de textes, des présentations de livres et un programme parallèle pour s'approfondir sur les œuvres. Nous collaborons avec des étudiants en théâtre, invitons des spécialistes de la région et créons une plateforme de dialogue international entre des créateurs de théâtre et le public.

Détails du programme: www.moussem.be

ica: Toneelhuis, deSingel, Bebuquin, Kaaitheater, School of Arts, Koninklijk Conservatorium Antwerpen – UA: Theater-, Film en Literatuurstudies en Kunstenpunt

EN For several years Moussem has been introducing theatre companies, producing new work for the stage and supporting writers and theatre-makers in the development of their productions. In this way we are engaged in opening up and presenting a 'new' repertoire, and also in shaping a new shared narrative that connects with the present reality of the city. Two years ago we ran a special programme focusing on the Syrian author Saadallah Wannous. His acclaimed work *Tuqus al-Isharat wa-l-Tahawwulat* was published under the title *Rituelen, Signs and Changes* and was the very first play written in Arabic to be translated into and published in Dutch by Bebuquin.

Our active policy of publishing plays adds an extra layer to the broader picture of the introduction of new work. During last season, Moussem and Kaaitheater initiated a reading group of directors, translators and dramaturges. Its members, Esther Severi, Thomas Bellinck, Sarah Eisha, Simon de Vos, Dounia Mohammed, Lore Baeten and Cees Vossen examined plays suggested by specialist friends and writers from the region, and selected two for translation and publication in the series that Moussem is working on in association with the publishers Bebuquin.

In **Moussem Répertoire** we, together with Toneelhuis and deSingel, are once again putting together a focus programme on the 'Arabic' repertoire in which the various aspects of our work come together. It will again be a three-day festival of performances, play readings, book presentations and a related programme to explore the work in greater depth. We are cooperating with theatre students, inviting specialists from the region and creating a platform for international dialogue with theatre-makers and audiences.

Programme details: www.moussem.be

icw: Toneelhuis, deSingel, Bebuquin, Kaaitheater, School of Arts, Koninklijk Conservatorium Antwerpen – UA: Theater-, Film en Literatuurstudies en Kunstenpunt

Sulayman Al Bassam

In the Eruptive Mode

PERFORMANCE

© Laurie Bost

Hanane Hajj-Ali

Jogging

PERFORMANCE

© Hanane Hajj-Ali

NL In *The Eruptive Mode* speelt zich af tegen de achtergrond van de Arabische lente en van de voortdurende strijd in de Arabische wereld. De personages in de aaneenschakeling van korte scènes zijn geen revolutionairen of despoten of andere figuren die de geschiedenis bepalen. Het zijn eerder gewone mensen; omstanders, wanhopige outsiders, opportunisten of slachtoffers van de omstandigheden, wiens innerlijke wereld de complexe en verstoerde realiteit weerspiegelt.

“A heavy dose of political courage and mental clarity.” —Lebanese Daily

Auteur en regisseur **Sulayman Al Bassam** (°1972) leeft en werkt in Londen en Koeweit. Zijn stukken werden meermalen bekroond en vertaald, en opgevoerd in vooraanstaande theaterhuizen en festivals in Londen, Tokyo, Cairo, Parijs, New York...

In het Engels en het Arabisch, boventiteld in het Nederlands – 65 min

*Written and Directed by Sulayman Al Bassam
Scenography/Lighting: Eric Soyer
Composer/Musician: Brittany Anjou
Performed by Rebecca Hart and Hala Omran
Production: Sabab Theatre*

FR In *The Eruptive Mode* se déroule sur fond de printemps arabe et de lutte permanente dans le monde arabe. Dans l’enchâinement de scènes brèves, les personnages ne sont ni des révolutionnaires ni des despotes ou autres figures qui font l’Histoire, mais plutôt des gens simples : des passants, des outsiders désespérés, des opportunistes ou des victimes des circonstances, des personnes dont le monde intérieur reflète la réalité complexe et troublée.

“Une bonne dose de courage politique et de clarté mentale.” —Lebanese Daily

L'auteur et metteur en scène **Sulayman Al Bassam** (°1972) vit et travaille à Londres et à Koeweit. Ses pièces, couronnées à plusieurs reprises et traduites dans plusieurs langues, sont jouées dans des maisons et des festivals prestigieux à Londres, Tokyo, Paris, New York...

En anglais et en arabe, surtitré en néerlandais – 65 min

**IN THE ERUPTIVE MODE
Voices from the hijacked Spring**

EN In *The Eruptive Mode* is set against the background of the Arab Spring and of the ongoing struggle in the Arab world. The characters in this succession of short scenes are not revolutionaries or despots or any other people who determine the course of history. They are just ordinary people: bystanders, desperate outsiders, opportunists or victims of circumstances, whose inner world mirrors the complexity and disruption of their reality.

“A heavy dose of political courage and mental clarity.” —Lebanese Daily

The author and director **Sulayman Al Bassam** (°1972) lives and works in London and Kuwait. Several of his plays have won prizes and been translated, as well as being performed at leading theatres in festivals in London, Tokyo, Cairo, Paris, New York and elsewhere.

In English and Arabic, surtitled in Dutch – 65 min

19.10.2017 – Toneelhuis

NL “Zij die me kennen, zullen ontdekken dat ze me eigenlijk niet echt kennen, zij die me nog niet kennen, zullen de dag vervloeken dat ze me leerden kennen”, waarschuwt Hanane Hajj-Ali aan het begin van haar voorstelling.

Hanane Hajj-Ali is een van de bekendste en meest agitprop theaterfiguren in Libanon, intussen de vijftig voorbij. De monoloog van deze actrice, echtgenote en moeder, die elke dag gaat joggen om de osteoporose, obesitas en depressie tegen te gaan, voert de toeschouwer mee doorheen de straten van Beirut en langs heel haar dromen, verlangens, desillusies en de door haar vertolkte personages.

Het dagelijkse joggingritueel heeft tegengestrijdige effecten. Tegen de achtergrond van een stad die vernietigt om herop te bouwen en heropbouwt om te vernietigen, werken ook de twee hormonen die het sporten vrijmaakt, dopamine en adrenalin, afwisselend destructief en constructief.

Met *Jogging* brengt Hanane Hajj-Ali een veelgelaagde tekst die noch het persoonlijke noch het politieke schuwt.

Arabisch gesproken met Nederlandse en Franse boventitels

*Concept, text, direction and performance: Hanane Hajj-Ali
Artistic direction and scenography: Éric Deniaud*

*Dramaturgy: Abdullah al Kafri; Coordination: Marielise Aad
Co-production and support: AFAC, Heinrich Böll Stiftung, Bureau Moyen-Orient, SHAMS, Kahraba, Al Mawred Athaqafy, Moussem, Artas, L’Institut Français au Liban, Vatech, The British Council*

FR « Ceux qui me connaissent découvriront qu'en fait ils ne connaissent pas vraiment ; ceux qui ne me connaissent pas encore maudiront le jour où ils m'ont rencontrée », prévient Hanane Hajj-Ali à l'entrée de jeu.

Hanane Hajj-Ali est une des figures les plus marquantes et les plus provocatrices du théâtre libanais. Le monologue de cette actrice, épouse et mère qui a dépassé la cinquantaine et fait son jogging quotidien pour combattre l'ostéoporose, l'obésité et la dépression, entraîne le spectateur dans les rues de Beyrouth et le plonge dans ses rêves, ses désirs, ses désillusions à travers tous les personnages qu'elle incarne.

Le rituel du jogging quotidien a des effets contradictoires. Sur toile de fond d'une ville qui détruit pour reconstruire et reconstruit pour détruire à nouveau, les deux hormones libérées par l'exercice du sport, la dopamine et l'adrénaline, ont des effets alternativement destructifs et constructifs.

Le texte aux multiples lectures de Hanane Hajj-Ali traite avec la même audace de sujets personnels et politiques.

En arabe, avec sur-titres en français et néerlandais

EN “Those who know me will find that they did not really know me, those who do not know me yet, will curse the day they met me,” warns Hanane Hajj-Ali at the start of her performance.

Hanane Hajj-Ali is one of the most famous theater figures and agitprop exponents in Lebanon, even if she is now already past fifty. The monologue of the actress, wife and mother who goes jogging every day to prevent osteoporosis, obesity and depression, takes the viewer through the streets of Beirut and into her dreams, desires and disillusionments and the characters she interprets.

The daily jogging ritual has contradictory effects. Against the backdrop of a city that destroys to rebuild and rebuilds to destroy, the two hormones released by exercising, dopamine and adrenaline, also seem to have alternating destructive and constructive effects.

With *Jogging* Hanane Hajj-Ali presents a multi-layered text that eschews neither the personal nor the political.

Arabic spoken, with supertitles in Dutch and French

JOGGING

20.10.2017 – Toneelhuis

Leyla-Claire Rabih

Chronicles of an Orphan Revolution

PERFORMANCE

© Grenier Neuf

Hanan Kassab-Hassan

LECTURE + ROUND TABLE

NL Hoe vertel je een geschiedenis in wording? Moussem artist in residence **Leyla-Claire Rabih** verwerkt in deze nieuwe creatie drie teksten van de Syrische auteur Mohammad Al Attar. Ze belichten ieder een specifiek moment in de recentste geschiedenis van Syrië en tonen hoe het land van een opstand in een burgeroorlog verzeild raakte. In een mix van spel, beelden en video biedt deze brandend actuele voorstelling inzicht in de complexiteit van het Syrische conflict.

Na studies literatuur werkte Leyla-Claire Rabih gedurende 10 jaar als regisseur van hedendaags repertoire in Duitsland. In 2008 vestigt ze zich in Lyon en richt er haar eigen gezelschap Grenier Neuf op.

In het Arabisch en het Frans, boven titel in het Nederlands

*Text: Mohammad Al Attar
Translation: Jumana Al-Yasiri and Leyla-Claire Rabih
Directed by: Leyla-Claire Rabih
Performed by: Soleima Arabi, Wissam Arbache, Racha Baroud, Leyla-Claire Rabih, Grégoire Tachnakanian, Elie Youssef*

FR Comment raconter une histoire en devenir? Leyla-Claire Rabih intègre dans ce nouveau spectacle trois textes de l'auteur syrien Mohammad Al Attar. Chacun d'eux éclaire un moment particulier de l'histoire la plus récente de la Syrie et démontre comment le pays est passé d'une révolte à la guerre civile. Au travers d'un mix de jeu d'acteur, d'images et de vidéos, Chronicles of an Orphan Revolution aide à mieux appréhender la complexité du conflit syrien.

Après des études littéraires, Leyla-Claire Rabih a travaillé dix ans en Allemagne comme metteuse en scène du répertoire contemporain. Elle s'est installée en 2008 à Lyon, où elle a créé sa compagnie Grenier Neuf.

En arabe et en français, surtitré en néerlandais – 65 min

*Scenography: Jean-Christophe Lanquetin
Assistant director: Philippe Journo
Artistic collaboration: Catherine Boskowitz
Production: Grenier Neuf
Supported by Moussem Nomadic Arts Centre*

EN How do you tell a story that is still taking shape? The Moussem artist-in-residence Leyla-Claire Rabih incorporated three pieces by the Syrian author Mohammad Al Attar into this new creation. Each of them sheds light on a specific moment in Syria's recent history, showing how, starting from an uprising, this country found itself in a civil war. With a combination of acting, images and video, this highly topical production provides an insight into the complexity of the Syrian conflict.

After studying literature, Leyla-Claire Rabih worked as a director of contemporary plays in Germany for 10 years. In 2008 she settled in Lyon and set up her own company, Grenier Neuf.

In Arabic and French, with Dutch subtitles

CHRONICLES OF AN ORPHAN REVOLUTION

20.10.2017 – deSingel

NL Hanan Kassab-Hassan schreef het voorwoord voor de publicatie van *De Dictator* en komt speciaal voor Moussem Repertoire over uit Beirut voor een lezing over theater in het Arabisch sprekend taalgebied en een ronde-tafelgesprek.

Auteur en academica Kassab-Hassan behaalde een doctoraat theaterwetenschappen aan de Sorbonne in Parijs en stond aan het hoofd van diverse instellingen (Damascus Opera House, Damascus Cultural Capital of the Arab World, Damascus Higher Institute for Dramatic Arts). Ze is lid van verschillende internationale culturele organisaties. Kassab Hassan regisseerde en vertaalde theatervoorstellingen en publiceerde onderzoek en artikels over podiumkunsten. Voor haar werk kreeg ze in Frankrijk eervolle onderscheidingen voor haar bijdragen aan de Franse cultuur.

FR Hanan Kassab-Hassan a écrit la préface de la publication *De Dictator* et vient spécialement de Beyrouth donner une conférence sur le théâtre dans les pays arabophones dans le cadre du programme Moussem Répertoire et un table ronde.

Auteure et universitaire, Kassab-Hassan a obtenu un doctorat ès Lettres à la Sorbonne à Paris et a dirigé plusieurs institutions (l'Opéra de Damas, Damas – Capitale culturelle du monde arabe, l'Institut supérieur des Arts dramatiques de Damas). Elle est membre de différentes organisations culturelles internationales. Kassab-Hassan a mis en scène et traduit des spectacles de théâtre, mené des recherches et publié des articles sur les arts du spectacle vivant. La France lui a décerné plusieurs distinctions honorifiques pour sa contribution à la culture française.

EN Hanan Kassab-Hassan wrote the foreword for the publication *The Dictator*, and is coming from Beirut specially to give a talk for Moussem Repertoire on theatre in the Arabic-speaking world and a round table discussion.

Kassab-Hassan is an author and academic; she obtained a PhD in Theatre Studies at the Sorbonne in Paris and was head of various institutions (Damascus Opera House, Damascus Cultural Capital of the Arab World, Damascus Higher Institute for Dramatic Arts). She is a member of several international cultural organisations. She has directed and translated plays and published research and articles on the performing arts. In France she has received major honours for her contributions to French culture.

INTRODUCTION TO THEATRE IN THE MENA-REGION
by Hanan Kassab-Hassan

ROUND TABLE DISCUSSION
with Hanan Kassab, Sulayman Al Bassam, Leyla-Claire Rabih and others

19.10.2017 – Toneelhuis

20.10.2017 – deSingel

Hala Moughanie

Kop dicht en graven

PUBLICATION

en Néerlandais
in Dutch

"Ik raak nooit in slaap als de boel niet ontploft. De hele nacht lig ik op de eerste ontploffing te wachten. Komt er niets, dan voel ik me onrustig, zo onrustig. Ik zeg in mezelf: het zal toch niet waar zijn? Ze zijn ons vergeten, ze zijn domweg vergeten ons te bombarderen... Ze zijn vergeten dat wij er ook nog zijn. Ofwel ben ik dood zonder het te weten en omdat ik dood ben hoor ik ze niet meer, de ontploffingen. Dan tast ik naar mijn hand, en dan naar mijn buik. Ik leg mijn hand op de lakens, gewoon om te weten dat ik ze echt kan voelen en dat ik niet dood ben. Tot ze beginnen te bombarderen. Als ze beginnen te bombarderen dan is alles normaal. Ik voel me veilig en val in slaap."

Op een vuilnisbelt scharrelen een vader, een moeder en hun zoon rond nabij een put. Ieder van hen vindt er wat hij of zij zoekt: spullen om door te verkopen, souvenirs of een gapend gemis. Tot er twee vertegenwoordigers van het gezag arriveren, die een familiaal evenwicht verstören dat al precair was. Vanaf dan wordt alles handelswaar: de dingen, de plaatsen en de mensen.

Hala moughanie was als kind getuige van de Libanese burgeroorlog. Voor *Kop dicht en graven* vertrekt ze van haar beleving van die tijd. Een belangrijke drijfveer voor het schrijven van de tekst is het ontbreken van een geschiedschrijving over de burgeroorlog.

In het kader van Moussem Repertoire presenteert regisseur Ruud Gielens samen met ex-studenten van het Conservatorium Antwerpen een tekstlezing.

20.10.2017 – deSingel

Issam Mahfouz

De Dictator

PUBLICATION

en Néerlandais
in Dutch

De generaal: Sluit de kranten, arresteer de journalisten.

Saadoen: (In de hoorn.) Schaf de journalistiek af. Ja... (Tegen de generaal) Masroer zegt dat de schrijvers en kunstenaars een bezwaarschrift hebben verspreid.

De generaal: Plaats hen onder huisarrest. Vernietig al het literatuur- en kunstmateriaal.

Saadoen: (In de hoorn.) Arresteer de schrijvers en kunstenaars.

De generaal: Zoek de Koning.

Saadoen: (In de hoorn.) Open de jacht op de Koning. Lang leve de revolutie.

De generaal: Lang leve de revolutie.

De Dictator, geschreven in 1972, is het verhaal van een tiran, een gestoord personage die meent dat hij de langverwachte redder van de mensheid is, en van zijn komische en onvoorspelbare assistent, Saadoen. Het is een absurdistische klassieker, met felle en vaak hilarische sneren naar dictatuur en machtsmisbruik. Revolutionair voor zijn tijd, maar ook vandaag nog brandend actueel. Libanon's The Daily Star noemde het "een claustrofobisch meesterwerk over despotisme, waanzin en macht".

Issam Abdel-Masih Mahfouz (1939–2006) was auteur, dichter, journalist, vertaler, criticus en professor Dramatische Kunsten in Libanon. Naast een waslijst boeken en theaterteksten schreef hij ook *Het eerste theater-manifest*, een pleidooi voor de hervorming van het theater in de Arabische wereld en voor het gebruik van volkse taal. Zijn teksten kenden ruime bijval bij publiek en critici en waren van grote invloed op de ontwikkeling van de theaterpraktijk in de regio.

In het kader van Moussem Repertoire presenteert Toneelhuis onder leiding van Guy Cassiers een tekstlezing.

20.10.2017 – Toneelhuis

*Moussem/Bebuquin
Nederlandse vertaling: Lore Baeten*

U kan 'De Dictator' bestellen via www.bebuquin.be

TARAB

NL Binnen de Arabische traditie is "tarab" een sleutelbegrip. Het is de ervaring van verruimd bewustzijn wanneer alles samenvalt; muziek, poëzie, emotie en sfeer. Het is een subliem en louterend moment, een 'zucht van de ziel', een absolute connectie ook die ontstaat tussen muzikanten en publiek. Centraal in de tarab-ervaring staat de verheven vorm van zang, vereeuwigd door de mythische Oum Kalthoum. Met de vier concerten die Moussem Nomadisch Kunstencentrum en BOZAR presenteren nodigen we je uit om deel te zijn van een hedendaagse tarab-ervaring: componisten, topmuzikanten en gevierde stemmen uit Noord-Afrika en het Midden-Oosten vermengen muzikale traditie en hedendaagse klanken, klassieke poëzie staat zij aan zij met dichtwerk van vandaag. Deze vier concerten staan garant voor een genereuze, gedeelde en collectieve ervaring.

FR « Tarab » est un concept clé dans la tradition arabe. Il désigne l'expérience de conscience élargie ressentie quand tout coïncide : musique, poésie, émotion et ambiance. Un moment sublime et purifié, un « soupir de l'âme », une connexion absolue également entre les musiciens et le public. Le chant occupe une place centrale dans le tarab, sous une forme noble perpétuée par la mythique Oum Kalthoum. Avec les 4 concerts présentés par Moussem Centre Nomade et BOZAR, nous vous invitons à vivre aujourd'hui l'expérience du tarab : compositeurs, grands musiciens et voix célèbres d'Afrique du Nord et du Moyen-Orient mêlent tradition musicale et sonorités contemporaines, tandis que la poésie classique côtoie la poésie d'aujourd'hui. Quatre concerts pour une expérience généreuse, partagée et collective.

EN 'Tarab' is a key concept in the Arab tradition. It is the experience of expanded consciousness when everything comes together; music, poetry, emotion and atmosphere. It is a sublime and cathartic moment, a 'sigh of the soul', an absolute connection between musicians and their audience. Central to the tarab experience is the supreme form of song, immortalised by the mythical Oum Kalthoum. In the four concerts which the Moussem Nomadic Arts Centre and BOZAR are presenting we invite you to take part in a contemporary tarab experience: composers, leading musicians and celebrated voices from North Africa and the Middle East mix musical tradition and contemporary sounds, and classical and contemporary poetry go hand in hand. These four concerts promise to be a generous, shared and collective experience.

NL *El Mutakallimun* (Masters of the World) is de titel van het zesde album van **Souad Massi**, één van de meest succesvolle singer-songwriters uit de Arabische wereld. Haar onwezenlijk mooie stem en haar rijk muzikaal repertoire koppelt ze aan een groot engagement (Na bedreigingen moet ze in 1999 haar geboorteland Algerije ontvluchten). *El Mutakallimun* is een ode aan de revolutionaire hedendaagse Arabische dichters en aan de gouden generatie dichters uit Al-Andalus, en tegelijk een pleidooi voor vrijheid en verzet. Live vormt ze met de legendarische percussionist Rabah Khalfa en de jonge gitarist Mehdi Dalil een trio waar het spelplezier, de complicité en de generositeit vanaf spat.

Souad Massi – vocals, guitar
Rabah Kalfa – drums
Mehdi Dalil – guitar

© Jean-Baptiste Millot

Souad Massi

El Mutakallimun

FR *El Mutakallimun* (Masters of the World) est le titre du sixième album de **Souad Massi**, l'une des auteures-compositrices-interprètes les plus populaires du monde arabe. Elle associe une voix exceptionnellement belle et un riche répertoire musical à un profond engagement (elle a dû fuir son pays natal, l'Algérie, en 1999 à la suite de menaces). *El Mutakallimun* est une ode aux poètes arabes révolutionnaires d'aujourd'hui et à la génération dorée des poètes d'Al-Andalus. Mais c'est aussi un plaidoyer pour la liberté et la résistance. Sur scène, elle forme avec le légendaire percussionniste Rabah Khalfa et le jeune guitariste Mehdi Dalil un trio d'où émane plaisir de jouer, complicité et générosité.

SOUAD MASSI

13.01.2018 – BOZAR

TARAB

© Karima Skalli

Karima Skalli & Ensemble Rachid Zeroual

Le Bonheur du Chant

NL Zangeres **Karima Skalli** is internationaal gekend als een van de belangrijke vertolksters van de klassieke Arabische muziek. Haar veel gelauwerd parcours reikt muzikaal echter veel breder. Voor het Tarab-project gaat ze een samenwerking aan met componist en meester "Ney"-fluitist Rachid Zeroual. Het oeuvre van virtuoos Zeroual put uit een zeer breed muzikaal palet: van Gnawa over Amazigh-repertoire tot Arabo-Andalusische muziek. Maar hij voelt zich evenzeer thuis in de hedendaagse jazzscène of in de elektronische muziek, getuige hiervan zijn samenwerkingen met onder andere Archie Shepp en Jean Michel Jarre.

Le bonheur du chant verenigt twee muzikale grootheden uit Marokko voor een programma van klassiek Tarab-repertoire (Asmhan, Oum Kalthoum...) en van profane en spirituele poëzie. Karima Skalli is voor de allereerste keer te gast in Brussel voor een van haar zeldzame passages op de Europese podia.

Karima Skalli – vocals
Rachid Zeroual – music, ney
Younes El Khazan – viola
Khalid Kouhen – drums
Yacir Rami – lute

FR La chanteuse **Karima Skalli** est connue dans le monde entier comme l'une des principales interprètes de la musique arabe classique. Mais son parcours musical très acclamé est bien plus vaste. Dans le cadre du projet Tarab, elle collabore avec le compositeur et virtuose du ney Rachid Zeroual. Ce flûtiste doté d'une large palette musicale propose un répertoire qui s'étend de la musique des Gnawas à celle des Amazighs en passant par la musique arabo-andalouse. Mais il est tout aussi à l'aise avec le jazz contemporain ou la musique électronique, comme en témoignent ses collaborations avec notamment Archie Shepp et Jean Michel Jarre.

Le bonheur du chant réunit deux grandes pointures musicales du Maroc pour un programme dédié au répertoire classique du tarab (Asmhan, Oum Kalthoum...) et à la poésie profane et spirituelle. Karima Skalli, qui se produit rarement en Europe, s'arrêtera pour la toute première fois à Bruxelles.

**KARIMA SKALLI &
ENSEMBLE RACHID ZEROUAL**

22.02.2018 – BOZAR

© Catherine Peillon

Zad Moultaka & Ensemble Mezwej

La Passion d'Adonis

NL In de visionaire poëzie van de nu 86-jarige, wereldvermaarde Syrische dichter **Adonis** vindt componist **Zad Moultaka** inspiratie voor *La passion d'Adonis*, een haast rituele, meditatieve voorstelling die woord en muziek verbindt. Moultaka maakte een opname van Adonis die voorleest uit zijn bundel *Al Kitab* (*Het boek*). Hoewel 20 jaar geleden geschreven resoneert in deze poëzie de gewelddadige actualiteit in het Midden-Oosten. In de krachtige en melodieuze voordracht van Adonis vindt Moultaka het thema voor zijn compositie, opgevat als een reis door de duisternis, een oratorium voor het verwoeste Syrië. Op de scène gaan operaster Amel Brahim-Djelloul en een trio topmuzikanten de dialoog aan met de stem van Adonis.

Componist en beeldend kunstenaar Zad Moultaka leeft en werkt in Parijs. Na een succesvolle carrière als pianist legt hij zich vanaf 1993 toe op het componeren. In 2004 richt hij het **Ensemble Mezwej** op. Zad Moultaka vertegenwoordigt Libanon op de huidige Biënnale van Venetië.

Adonis – poet, voice
Ensemble Mezwej:
Zad Moultaka – director
Amel Brahim-Djelloul – vocals
Rachid Brahim-Djelloul – violin
Yousef Zayed – oud
Claudio Bettinelli – drums

FR Le compositeur **Zad Moultaka** s'est inspiré de la poésie du très célèbre poète syrien **Adonis** (86 ans) pour son œuvre *La passion d'Adonis*, une représentation quasi rituelle et méditative, qui unit la langue et la musique. Moultaka a réalisé un enregistrement d'Adonis qui lit un extrait de son recueil *Al Kitab* (*Le livre*). Bien qu'écris il y a 20 ans, ces poèmes reflètent toujours l'actualité violente du Moyen-Orient. Dans la lecture puissante et mélodieuze d'Adonis, Moultaka a trouvé le thème de sa composition – un voyage dans l'obscurité, un oratorio pour une Syrie dévastée. Sur scène, la célèbre chanteuse d'opéra Amel Brahim-Djelloul et un trio d'excellents musiciens entrent en dialogue avec la voix d'Adonis.

Le compositeur et plasticien Zad Moultaka vit et travaille à Paris. Après une fructueuse carrière de pianiste, il se consacre à la composition depuis 1993. En 2004, il a fondé l'**Ensemble Mezwej**. Zad Moultaka représente le Liban à la Biennale de Venise actuelle.

EN Composer **Zad Moultaka** found inspiration for *The passion of Adonis* in the poetry of the now 86-year-old world famous Syrian poet **Adonis**, an almost ritual, meditative performance which brings together words and music. Moultaka made a recording of Adonis as he read from his collection *Al Kitab* (*The book*). Even though they were written 20 years ago, the violent situation in the Middle East was already palpable in this poetry. Moultaka finds the theme for his composition in Adonis' powerful and melodious recital, summed up as a journey through obscurity, an oratorio for the devastated Syria. On stage, opera star Amel Brahim-Djelloul and a trio of top musicians enter into dialogue with the voice of Adonis.

Composer and visual artist Zad Moultaka lives and works in Paris. Following a successful career as a pianist, from 1993 he decided to focus his energies on composing. In 2004 he set up the **Ensemble Mezwej**. Zad Moultaka represents Lebanon at the current Venice Biennale.

© Abdellatif Laâbi

Abdellatif Laâbi, Naziha Meftah & Driss El Maloumi

L'Œil du cœur

NL "Driss el Maloumi is een van die wonderlijke muzikanten naar wie je gewoon moet blijven luisteren, omdat je daar beter van wordt" —Les Inrocks

L'Œil du cœur is recital en concert ineen, opgebouwd rond het poëtische universum van de wereldvermaarde dichter **Abdellatif Laâbi** (Prix Goncourt de la poésie). Hij deelt het podium met componist en oud-speler **Driss El Maloumi** en de lyrische zangeres **Naziha Meftah**. De pure verzen, de betoverende stem en de verbluffende compositie eisen afwisselend de aandacht op, dialogeren en versterken elkaar tot ze uiteindelijk één worden. *L'Œil du cœur* is gegroeid uit een hechte verstandhouding tussen artiesten van drie verschillende generaties en is uniek in zijn soort; verankerd in de levendige Marokkaanse cultuur, maar van alle werelden thuis.

Abdellatif Laâbi – narrator, poet
Driss El Maloumi – composition, oud
Naziha Meftah – vocals

FR "Driss el Maloumi est de ces musiciens miraculeux dont l'écoute, parce qu'elle nous rend meilleurs, devient très vite indispensable" —Les Inrocks

À la fois récital et concert, *L'Œil du cœur*, construit autour de l'univers poétique de l'auteur mondialement reconnu **Abdellatif Laâbi** (Prix Goncourt de la poésie), voit se déployer les créations musicales de **Driss El Maloumi**, ainsi que l'éventail de l'art lyrique de la grande interprète **Naziha Meftah**. Parole nue du poète, voix envoûtante de la cantatrice, performances musicales éblouissantes du compositeur, se prêtent attention, dialoguent, s'aimantent jusqu'à s'unir dans un même élan de plénitude créatrice. Né d'une vraie complicité entre des artistes appartenant à trois générations différentes, *L'Œil du cœur* est une création unique en son genre, ancrée dans la culture marocaine vivante et participant de l'universel.

ABELLATIF LAÂBI, NAZIHA MEFTAH & DRISS EL MALOUMI

26.04.2018 – BOZAR

LE TARAB

par Nabil Benabdeljalil

Le tarab est caractéristique à la musique arabe et arabo-islamique plus généralement, étant partagé par le Moyen-Orient, la Turquie, l'Iran et le Maghreb. Cette notion complexe touche tant aux aspects techniques qu'aux aspects psycho/esthétiques et littéraires.

Usuellement, le tarab est défini comme « légèreté et agitation de l'esprit suite à une joie, une tristesse ou une satisfaction », ou encore comme « légèreté provoquée par beaucoup de joie ou de tristesse ». Le mot clef dans ce complexe état psycho-esthétique décrit plus haut comme légèreté ou agitation est la *nashwa* —en tant qu'aboutissement, et *al-intishââ* —en tant que processus— tant des sens que de l'esprit. Il importe de signaler le sens arabe avant de remédier à la traduction, du fait d'une difficulté qui nous renseigne sur la profonde relativité des sens d'une culture à une autre, et qui est bien évidemment susceptible de nous ouvrir des perspectives inédites au niveau de l'approche esthétique des différentes musiques.

Etymologiquement parlant, *al-intishââ* renvoie autant au ravissement de l'ivresse qu'à une dimension très élevée de joie, synonyme d'euphorie et de jubilation. Cependant, la *nashwa* du tarab peut-être atteinte suite à la joie tout comme à la tristesse ! La délectation du tarab surpassé et transcende son objet —triste ou joyeux—, se sert de la puissance de son impact émotionnel premier pour le dépasser sans l'inhiber ou l'annuler pour autant, tout en le transfigurant par la beauté. Serait-on même tenté de dire que le tarab consiste à l'euphorie, tant par la joie que par la tristesse.

C'est là où la traduction atteint ses limites puisque l'acceptation occidentale de l'euphorie exclut la tristesse. En réalité, la jonction de ces deux notions/états cause même problème, ne pouvant être conçue —ou presque— qu'à travers une acceptation bipolaire. À ce niveau, le tarab —qui semble parfois être comme étant l'expression musicale d'un « trouble bipolaire » d'un point de vue psychique— illustre le génie de la culture arabo-islamique en termes de délicatesse sensitive et spirituelle, par son aptitude à transfigurer la tristesse en un processus d'enivrement.

La perception de la temporalité et l'action sur les sens dans le tarab

Le façonnement de la perception du temps chez l'auditeur présente bel et bien l'une des principales caractéristiques du tarab. Le temps ici —et delà l'espace-temps sont généralement circulaires et non-linéaires. Bien au-delà de la métaphore linguistique, cet attrait circulaire est en réalité caractéristique de la nature et de la structure même des phrases musicales. Cette perception circulaire et stagnante du temps s'accompagne d'une emprise puissante sur les sens, désormais enivrés à l'intérieur d'une bulle de bien-être, de laquelle il n'est pas question de sortir avant le rassasiement total.

Les moyens techniques du tarab

Les moyens du tarab ou du tatrib (l'action du tarab) sont uniquement liés aux spécificités de l'interprétation vocale en soi. Par exemple, les *Ah ya leïl* et les *Ah ya ein*, qui n'ont pas d'importance réelle au niveau du sens, présentent un support parfait pour les vocalises qui permettent au chanteur d'exhiber sa virtuosité et

¹ معجم الرائد: خفة وهرة شر النفس لفرح أو حزن أو ارتياح. وبكلام القاموس الحر (طرب) (<https://ar.wiktionary.org/wiki/%D8%AE%D8%A7%D9%85>)

² خفة تعتري عند شدة الفرح أو الحزن والهم. معجم لسان العرب لابن مطران (LISAAN.NET Classical Arabic linguistic references)

³ Uniquement au niveau de la description des symptômes externes —et non au-delà bien évidemment—, notamment dans la forte opposition entre euphorie et tristesse.

de mettre en valeur le timbre de sa voix, où charme et tentation sensuelle sont souvent de rigueur. En outre, le tatrib ne peut pas fonctionner sans recours à la richesse de l'ornementation et de la variation, fait partagé par les instruments mélodiques, alors que la percussion apaise le flux global par son sousbasement rythmique régulier.

Support littéraire et thématique du tarab

Les thématiques de l'amour et du langissement dominent le tarab, directement par l'utilisation de textes poétiques abordant ces sujets, ou indirectement —voire métaphoriquement— si le sujet est le vin par exemple, lorsque l'essence du tarab musical et celle du vin semblent s'unifier.

Une grande partie du patrimoine soufi chanté reste également liée au tarab de l'amour et du langissement ! Désormais, on se languit du divin et non de l'humain, les mécanismes —et non les dimensions— du langissement restent cependant presque les mêmes, les métaphores littéraires d'ordre sensitif et sensuel demeurent toujours incontournables, de même que les principaux attraits du tarab musical, quoique assujettis à une surélévation certaine. Cette surélévation se traduit en pratique par l'atténuation du déhanchement sensuel souvent caractéristique du tarab lyrique. Le Samaâ marocain —par opposition à al-Âla et le malûf al-jidd tunisien —par opposition au malûf al-hazl— illustrent parfaitement ce cas de figure. Il faudrait également évoquer les situations ou le même texte poétique est interprété musicalement de deux —voire plusieurs— manières, impliquant une réelle décontextualisation de ses outils littéraires, et delà un changement radical, non seulement de l'esthétique, mais du sens tout azimut .

De toutes les manières, le tarab soufi, ce tarab de l'âme est susceptible d'acquérir une dimension extatique, puisque *al-intishââ* se passe désormais au plus haut degré de la spiritualité. A un autre niveau, certaines mélodies du adhan (Appel à la prière) peuvent également aspirer d'une manière franche à une sorte de tarab de l'âme, donnant l'impression d'une délectation profonde où les capacités techniques du tarab proprement dit sont bien mis en valeur, « purifiées » cependant de tout ce qui pourrait suggérer un quelconque sentimentalisme amoureux ou déhanchement sensuel, encore plus que ne le sont les chants sur la base des poèmes soufis.

Nabil Benabdeljalil est compositeur et musicologue autant actif dans le domaine de la musique classique contemporaine que dans celui de la musique arabe. Il est Master en composition de l'académie Tchaïkovski de Kiev et Docteur en musicologie de l'université de Strasbourg.

Nederlands? English? → www.moussem.be

⁴ Ou musique andalouse marocaine

⁵ La Borda du Imam Bossiri (نعم سرى طيف من أهوى فارقنى), telle qu'elle est interprétée dans le Samaâ marocain n'est plus « elle-même » dans l'interprétation qui relève d'un tarab quasi-érotique chez Sabah Fakhri par exemple.

MOUSSEM

V | I | T | R | I | N | E

NL Moussem Nomadisch Kunstencentrum verhuisde onlangs naar de **Ravenstein-galerij** in hartje Brussel. Onze kantoren kijken uit op het atrium van dit historische gebouw waar dagelijks duizenden mensen langskomen. Met het nieuwe project Moussem Vitrine zetten we onze nieuwe locatie in om sterk beeldend werk te tonen aan het diverse stedelijk publiek dat in de galerij passeert. Elk jaar nodigen we een medewerker uit om vijf spannende nieuwe artiesten te selecteren voor een tweemaandelijke presentatie van hun werk. Voor het programma 2017-2018 is dat beeldende kunstenaar **Younes Baba-Ali**.

FR Moussem, centre nomade des arts, a récemment déménagé dans la **Galerie Ravenstein à Bruxelles**. Nos bureaux surplombent l'atrium principal de cet édifice historique, un passage que des milliers de gens empruntent quotidiennement. Le nouveau projet Moussem Vitrine profite de cet emplacement pour consolider notre programme d'arts plastiques. L'espace derrière une grande vitre de bureau a été transformé en espace d'exposition, ce qui nous permet de présenter des œuvres de divers artistes plasticiens aux différents publics urbains qui traversent la Galerie. Chaque année, nous inviterons un collaborateur à proposer cinq artistes émergents et prometteurs pour une présentation bimestrielle de leurs œuvres. Pour le programme inaugural de la saison 2017-2018, le plasticien **Younes Baba-Ali** proposera sa sélection d'artistes.

MOUSSEM VITRINE

Ravensteingalerij 46 Galerie Ravenstein
1000 Brussels

09-10.2017: Oussama Tabti (Dz)
11-12.2017: Haythem Zakaria (Tn)
01-02.2018: Randa Maroufi (Ma)
03-04.2018: Mostafa Rahmouni (Ma)
05-06.2018: Randa Mirza (Lb)

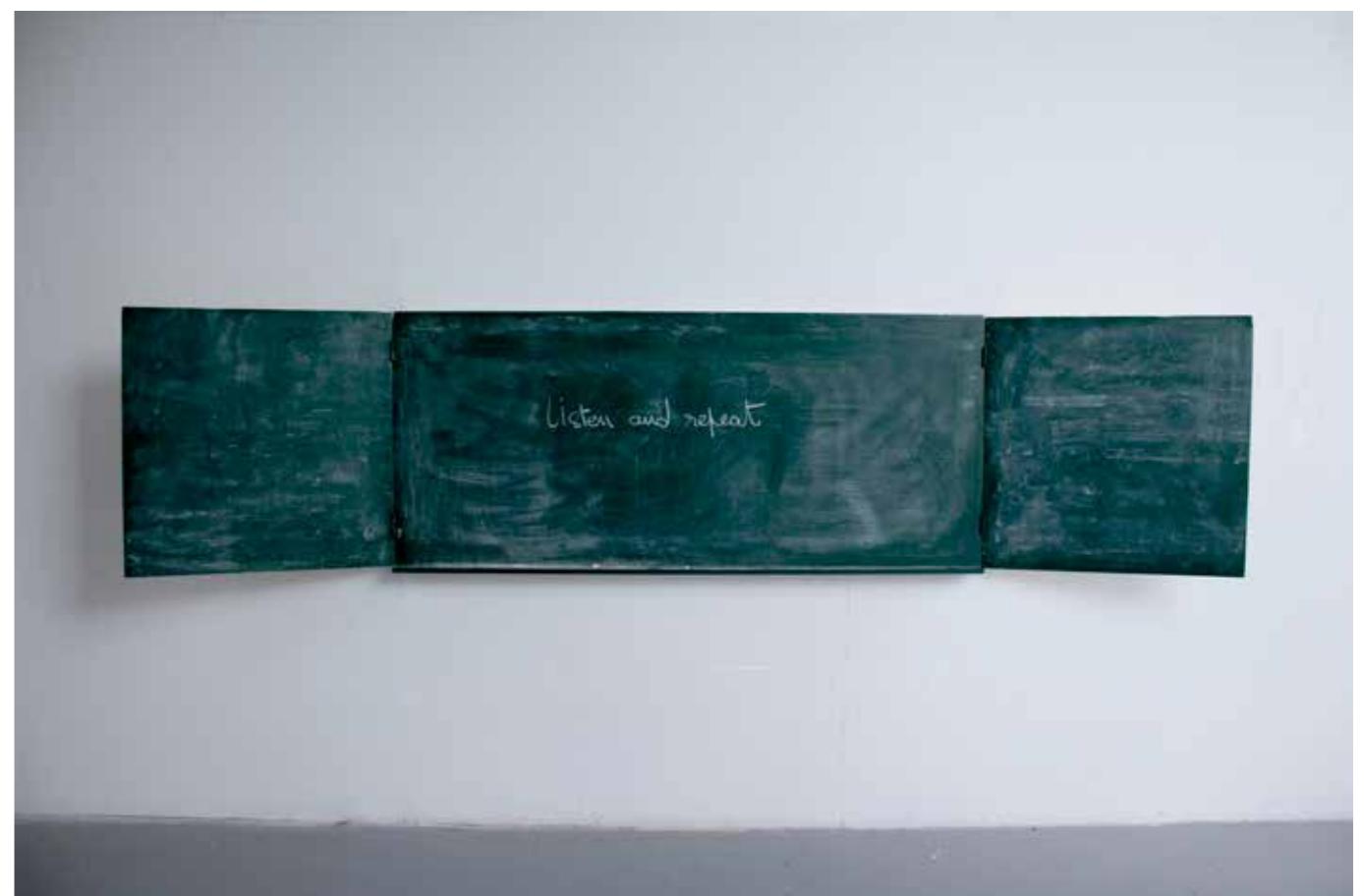
OUSSAMA TABTI

NL Oussama Tabti (°1988 Algiers) probeert in zijn werk, middels verschillende media, een standpunt in te nemen tegenover de ingrijpende veranderingen en fenomenen die de maatschappij en de wereld waarin hij leeft markeren.

FR Oussama Tabti (°1988 Algiers) essaye dans son travail par différents médias de prendre position par rapport aux différents bouleversements et phénomènes qui marquent sa société et le monde dans lequel il vit.

EN In his work, Oussama Tabti (°1988 Algiers) tries, through different media, to take a position in relation to the various upheavals and phenomena that mark his society and the world in which he lives.

'Listen and repeat', 2016. Installation tableau scolaire, 390 x 90 cm. © Carlos Casteleira

VITRINE

'Interstices Opus II #1', 2017. Tirage digraphique, papier fine art, 120cm x 60cm.

HAYTHEM ZAKARIA

NL De werken van Haythem Zakaria (°1983 Tunis) zijn grotendeels doordrongen van mystiek. Ze zijn het product van innovatieve en multidisciplinaire visuele technieken. Op die manier stelt hij, via die verschillende technieken, terugkerende primaire en universele principes in vraag.

FR Les travaux de Haythem Zakaria (°1983 Tunis) sont largement imprégnés de mystique. Ils sont le produit de techniques visuelles innovantes et pluridisciplinaires. Il questionne ainsi à travers ses différents dispositifs des principes premiers et universels récurrents.

EN The works of Haythem Zakaria (° 1983 Tunis) are largely imbued with mysticism. They are the product of innovative and multidisciplinary visual techniques. He thus questions, through his various apparatus, recurring primary and universal principles.

'Dounia', 2015. Impression sur papier, 230cm x 152cm.

MOSTAF A SAIFI RAHMOUNI

NL Mostafa Saifi Rahmouni (°1991 Rabat) baseert zich op echte, persoonlijke of collectieve feiten of evenementen. Hij bevrageert de menselijke conditie, zonder oordeel of kritiek. Hij reflecteert daarbij op haar waarden en werpt een waakzaam oog op het menselijke vermogen om zin te geven aan geweld en pijn en/of ze te overstijgen.

FR Le travail de Mostafa Saifi Rahmouni (°1991 Rabat) prend appui sur des faits ou événements réels, personnels ou collectifs. Sans jugement ni critique, il interroge la condition humaine, amène une réflexion sur les valeurs qu'elle véhicule et porte un regard bienveillant sur la capacité humaine à donner sens et/ou à dépasser la violence et la douleur.

EN Mostafa Saifi Rahmouni (°1991 Rabat) bases his work on real, personal or collective facts or events. Without judgment or criticism, he questions the human condition, reflecting on the values it conveys and keeping a watchful eye on the human capacity to give meaning to violence and pain and/or to overcome them.

RANDA MAROUI

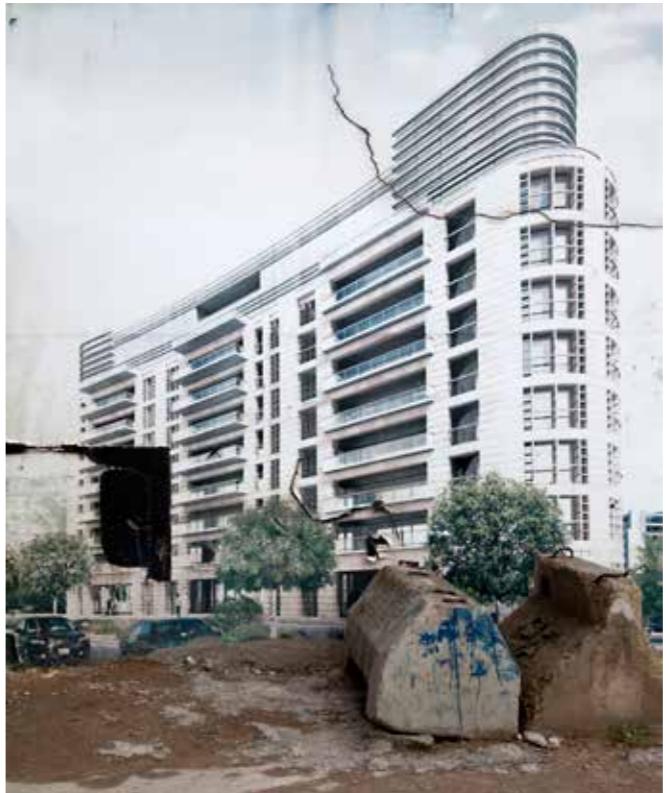
NL Het werk van Randa Maroufi (°1987 Casablanca) bestaat uit foto's, video's, installaties, performances en geluidskunst. De kunstenares is geïnteresseerd in het enceneren van lichamen in de publieke of intieme ruimte. Een aanpak die vaak politiek is en die inzet op ambigüiteit, om de status van beelden te bevragen.

FR Le travail de Randa Maroufi (°1987 Casablanca) se traduit à travers la photographie, la vidéo, l'installation, la performance et le son. L'artiste s'intéresse à la mise en scène des corps dans l'espace public ou intime. Une démarche souvent politique, qui revendique l'ambiguïté pour questionner le statut des images.

'Sans titre 5' de la série 'Reconstitutions', 2013 © Randa MAROUI - ADAGP

EN The work of Randa Maroufi (°1987, Casablanca) consists of photo's, video's, installations, performances and sound art. The artist is interested in the staging of bodies in the public or intimate space. An often political approach, which claims ambiguity, to question the status of images.

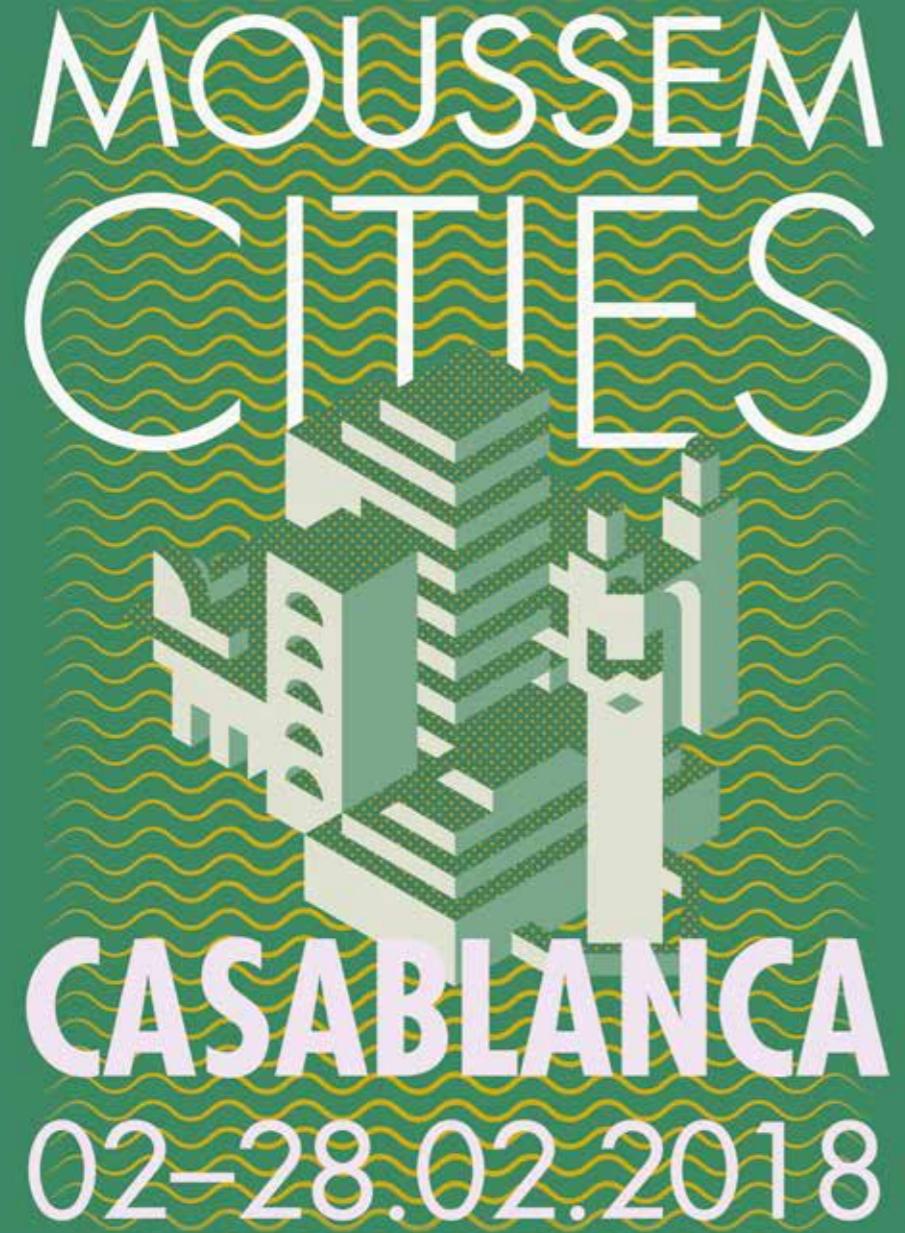
'A charming residential building – Beirutopia', 2010 – ongoing. Pigment ink on photo paper, 66cm x 80cm. Courtesy of Randa Mirza and Galerie Tanit

RANDA MIRZA

NL Randa Mirza (°1978 Beiroet) werkt voornamelijk met foto en video. Via haar werk onderzoekt ze de aard van beelden en hun maatschappelijk gebruik. Ze manipuleert het beeld om het discours dat inherent is aan elke representatie te onthullen, op de dunne grens tussen fictie en realiteit.

FR Randa Mirza (°1978 Beirut) travaille principalement le medium photographique et la vidéo. À travers son œuvre, Mirza interroge la nature des images et leurs utilisations sociales. Elle manipule l'image pour révéler les discours inhérents à toutes représentations, à la frontière ténue entre fiction et réalité.

EN Randa Mirza (°1978 Beirut) mainly works with photo and video. Through her work, Mirza questions the nature of images and their social uses. She manipulates the image to reveal the discourse inherent in all representations, at the tenuous border between fiction and reality.

NL Met het jaarlijkse festival MOUSSEM CITIES richt Moussem Nomadisch Kunsten-centrum samen met Brusselse partners de blik op een Arabische metropool. Keer op keer steden met een rijke en cultureel diverse geschiedenis, die door hun artistieke dynamiek een vitale rol spelen in de hedendaagse Arabische samenlevingen. Artiesten uit de regio en uit de diaspora bieden een inkijk op hun stad en hun werk met performances, concerten, ontmoetingen, films, expo's,... Na edities rond Tunis en Beiroet, staat in 2018 Casablanca in de spotlights. Het is de grootste stad van Marokko: miljoenenstad, havenstad en historisch kruispunt voor de Arabische wereld, Europa, Sub-Sahara en de overzeese gebieden.

Het programma wordt bekendgemaakt in november 2017.

FR Le festival annuel MOUSSEM CITIES, organisé par Moussem Centre Nomade des Arts et des partenaires bruxellois, se focalise chaque année sur une métropole arabe. Des villes à l'histoire riche et culturellement diverse, qui occupent un rôle prépondérant dans le monde arabe contemporain grâce à leur dynamique artistique. Des artistes de la région et de la diaspora nous laissent entrevoir leur ville et leur œuvre, avec des spectacles, des performances, des concerts, des rencontres, des films, des expositions, etc. Après Tunis et Beyrouth, c'est au tour de Casablanca d'être sous les projecteurs en 2018: la plus grande ville du Maroc, métropole, ville portuaire et carrefour historique à l'intersection du monde arabe, européen, subsaharien et des territoires d'outre-mer.

Le programme complet sera annoncé en novembre 2017.

EN In the annual MOUSSEM CITIES festival, Moussem Nomadic Arts Centre and its partners in Brussels focus on an Arab metropolis. Each time, they choose a city with a rich and culturally diverse history, which plays a vital role in contemporary Arab societies through its artistic dynamism. Artists from the region and from the diaspora offer insight into their city and their work through performances, concerts, encounters, films, exhibitions, etc. After editions focused on Tunis and Beirut, they are casting a spotlight on Casablanca in 2018. It is the biggest city in Morocco: metropolis, port, and historic crossroads of the Arab world, Europe, Sub-Saharan, and the lands across the sea.

The full program will be announced in november 2017.

Rouhi ya Casa...

Maria Daïf on Casablanca

Borrowing the expression from Zola I often like to say that Casablanca is the belly of Morocco. To feel the pulse of the country, an immersion in the indomitable metropolis is unavoidable. Receptacle of a massive rural exodus, laboratory for small and large investors, playground for real estate developers, source of so much misery, generous when one takes the trouble to probe her, heartless for he or she who doesn't have the cash: Casablanca is by herself the condensation of the contradictions that traverse and define the whole kingdom.

Casablanca is difficult to define. It's difficult to give her an identity, a cachet – like the tourists who frown at her like to say. She escapes all uniformity. She changes form from street to street, from season to season, from day to day. Even in the most general sense, there's no typical Casablancais or Casablancaise. Shaped by the paradoxes of their city, her inhabitants navigate between liberalism and conservatism, without really knowing where the wind will lead them. They live from day to day.

Casablanca's tensions are visible to the naked eye and one needn't be a prophet in one's town to know that it are these same tensions that generate this two-faced energy of which she alone has the secret: an energy that is both violent and creative.

Two facets of Casablanca compete. The most dangerous city in the country is also, surprisingly, the most cordial. The city where women are the most harassed in the street is also the one where you'll find the most active and autonomous women. The city where every derby is a riot is the same city where creativity is most surprising.

Thus is Casablanca, in the eyes of those who are passionate about her. Her best side always saves her from her worst side. She is in perpetual redemption. No doubt, that's what makes her so terribly human.

Recently, she has taken on colour. To the rural exodus has been

added the forced or chosen immigration of new communities. Senegalese, Congolese, Syrians, Chinese, Filipinos, Thais, Spaniards, French: all seek temporary shelter, employment or adventure. They end up staying here, founding families and homes (some more easily than others), predicting a serenely cosmopolitan Casablanca in the years to come. This will not be done without clashes, that goes without saying. Let us not forget where we are.

Casablanca gives nothing for free. She opens her arms to everyone who has a name, cash or the gift of the gab. She unscrupulously bans the one who only has her tears to offer. She loves neither the oppressed nor the troubled souls. She prefers conquerors whatever their weapons. No one lives in peace in Casablanca. Everyone accepts this state of affairs, as one accepts a divine fatality. In the end, in Casablanca you try to get what you want, that's all. To each his artifices and I have mine.

Take Casablanca with open arms. Look for the best and find it, inevitably. Continue searching. Especially do not pretend not to see the worst. On the contrary, confront it. Believe, perhaps naively, that Casablanca will eventually show her most beautiful side.

Rouhi ya Casa...*

Maria Daïf (*1972 Casablanca) is a journalist and a cultural manager. Since 2015 she is the director of 'La Fondation Touria et Abdelaziz Tazi pour la promotion et le soutien de la culture', and of the arts centre l'Usine in Casablanca.

Nederlands? Français? → www.moussem.be

* In the two senses. 1. Go, oh Casablanca. 2. My soul, my love, oh Casablanca. A reference to Rouhi ya

SUFI

NL BOZAR en Moussem slaan opnieuw de handen in elkaar en organiseren een avond in het teken van de diversiteit in de spirituele muziek uit de islamitische wereld. De Pakistaanse zanger **Faiz Ali Faiz** is de centrale gast van deze editie. Hij is de waardige opvolger van Nusrat Fateh Ali Khan en kreeg in 2006 de prestigieuze BBC Award for World Music voor zijn persoonlijke en traditiegetrouwe interpretatie van qawwali. In het kader van Europalia Indonesia verwelkomen we ook een **saman-gezelschap** met dansers uit de Indonesische provincie Atjeh die geknield in een rij zitten en de beroemde "dans van duizend handen" uitvoeren. Tot slot brengt **Noureddine Tahiri** je zijn interpretatie van sama, de spirituele zangkunst die typisch is voor de Marokkaanse soefitradiitie.

Het soefisme — de mystieke tak van de islam — stamt vermoedelijk al van voor de tijd van de profeet Mohammed, maar kwam vooral tot bloei vanaf de 10e eeuw. Het soefisme bracht grote dichters voort, zoals Rumi en Hafez, en in de schoot van de diverse broederschappen die zich verspreidden van Azië tot Afrika en Andalusië ontstond een rijke spirituele muzikale traditie die tot op vandaag voortleeft.

**SUFI NIGHT:
FAIZ ALI FAIZ, NOUREDDINE TAHIRI & SAMAN**

21.10.2017 – BOZAR

FR BOZAR et Moussem s'associent une fois de plus pour vous proposer une soirée dédiée à la diversité des musiques d'élevation spirituelle du monde musulman. Le chanteur pakistanaise **Faiz Ali Faiz** est un invité de marque de cette nouvelle édition. En 2006, ce digne successeur de Nusrat Fateh Ali Khan a décroché le prestigieux BBC Award for World Music pour son approche duqawwali, à la fois personnelle et respectueuse de la tradition. Nous recevrons aussi, dans le cadre d'Europalia Indonesia, un **groupe de saman**, la célèbre « danse des mille mains » réalisée à genou et en ligne par les danseurs de la province indonésienne d'Aceh. Enfin, **Noureddine Tahiri** vous transportera avec son interprétation du samâ, ce chant spirituel propre à la tradition soufie marocaine.

Le soufisme — la branche mystique de l'islam — existait probablement déjà avant l'époque du prophète Mohammed, mais c'est surtout à partir du Xe siècle qu'il a commencé à prospérer. Le soufisme nous a donné de grands poètes, comme Rumi et Hafez, et les diverses confréries, qui se sont répandues de l'Asie à l'Afrique et l'Andalousie, ont donné naissance à une tradition musicale qui perdure encore aujourd'hui.

EN BOZAR and Moussem are joining forces once again to offer you an evening focused on the diversity of spiritually elevating music from the Muslim world. The Pakistani singer **Faiz Ali Faiz** will be the distinguished guest during the latest version of this event. In 2006, this worthy successor to Nusrat Fateh Ali Khan was awarded the prestigious BBC Award for World Music, reflecting his personal yet tradition-friendly approach to the qawwali. Against the background of Europalia Indonesia, we will be welcoming a **saman group**, with dancers from the Indonesian province of Aceh, kneeling in rows to perform the celebrated "thousand hands dance". Lastly, **Noureddine Tahiri** will be offering his interpretation of the samâ, the spiritual song specific to the Moroccan Sufi tradition.

Sufism — the mystical branch of Islam — probably dates from before the time of the Prophet Mohammed but mainly flourished from the tenth century onwards. There are several great Sufi poets such as Rumi and Hafez, but music also plays a central role in Sufism, giving rise to a rich spiritual music tradition in the various brotherhoods which fanned out from Asia to Africa and Andalusia, which lives on today.

Voorprogramma/avant-programme/supporting programme:
(gratis mits reservatie/ gratuit sur réservation/free upon reservation)

- 18:00 HASSAN EL JAI & HAROUN TABOUL – LE MATHANAWÎ DE RÛMI**
(lecture/performance en français)
- 19:00 QAWWALI: THE ECSTASY OF CONNECTION – NAGHMANA A. HASHMI, AMBASSADOR OF PAKISTAN TO THE EU, BELGIUM AND LUXEMBOURG** (lecture in English)

MOUSSEM SOUNDS

© Marc-Antoine Serra

© Omar Mhammedi

**Met Moussem Sounds presenteren
Moussem en BOZAR een programma
boordevol cross-overs uit de Arabische
wereld.**

NL **Rachid Taha** (Algerije °1957) belandde al op tienjarige leeftijd in Frankrijk. Zijn muzikaal parcours startte in de jaren '80 als frontman van de rockband Carte de Sejour en vanaf 1990 ging hij solo. De pionier van de rock'n rai neemt na 30 jaar op de scène nog steeds een unieke plek in. Zijn opzwepende mix van rai en chaabi met rock en electronica zorgt live voor een bijna trance-achtige ervaring. Op zijn negende solo album Zoom krijgen oud en electrische gitaar een prominente rol, en brengt hij hommages aan Umm Kulthum en Elvis. Hij blijft ook een messcherpe chroniqueur van onze tijd, poëtisch en met een groot engagement.

Avec Moussem Sounds, Moussem et BOZAR présentent un univers musical singulier ponctué de rencontres inattendues entre des artistes du monde arabe.

FR Algérien d'origine, **Rachid Taha** est arrivé en France à l'âge de dix ans. Son parcours musical a débuté dans les années 80, lorsqu'il prend la tête du groupe de rock « Carte de Séjour ». À partir de 1990, il se lance en solo. Après trente ans de carrière, la combinaison de rai, chaabi, rock et musique électronique de ce pionnier du rock'n rai est toujours aussi inimitable. Le voir en concert est presque synonyme de transe. Sur Zoom, son neuvième album en solo, il accorde une place de choix à l'oud et à la guitare électrique et rend hommage à Oum Kalthoum et à Elvis. Il reste un chroniqueur de notre époque à la plume aiguisee, poétique et engagée.

Moussem is teaming up with BOZAR to present Moussem Sounds, a programme with a distinctive musical mix that highlights crossovers from the Arab world.

EN Rachid Taha was just 10 years old when he arrived in France from Algeria. His musical journey began in the 1980s as frontman with the rock band Carte de Séjour before he went solo in 1990. After 30 years, this pioneer of rock'n rai still occupies a unique position. Performed live, his stirring mix of rai and chaabi combined with rock and electronics provides an almost hypnotic experience. On Zoom, his ninth solo album, the oud and electric guitar play a prominent role, in homage to Oum Kalthoum and to Elvis. He also remains a razor-sharp chronicler of our times, poetic with a good dose of commitment.

Rachid Taha – vocals
Hakim Hamadouche – mando luth
Kenzi Bourras – keyboards
Maxime Delpierre – guitar
Juan De Guillebon – bass

De jonge singer-songwriter **Nabyla Maan** interesseerde zich al als tiener voor de traditionele Marokkaanse muziek en ging in de leer bij de meesters van het Arabo-Andalusisch repertoire. In haar bewerkingen kiest ze voor een hedendaagse aanpak van dit materiaal, waarbij ze uiteenlopende muzikale stijlen combineert. Inmiddels is ze uitgegroeid tot een immens populaire zangeres met een zeer verfijnd repertoire van eigen composities en traditionals die ze zowel in het Frans als het Arabisch brengt, en heeft ze al vier albums op haar actief. Op haar meest recente release *Dalalû Al-Andalûs* brengt ze een ode aan Malhoune (een genre gebaseerd op Marokkaanse volkspoëzie) en aan de Arabo-Andalusische muziek, en combineert ze opnieuw traditie en experiment.

Nabyla Maan – voice
Nor Eddine Bahha – keyboards
Xavier Sarazin – drums
Tarik Hilal – guitar
Hamza Souissi – bass
Salim Amri – violin
Mohamed Amrani - percussion

As a teenager in Fez the young singer-songwriter **Nabyla Maan** was interested in traditional Moroccan music and studied with masters of the Arabian-Andalusian repertoire. Opting for a contemporary interpretation, today she is a hugely popular singer with a very refined repertoire of her own compositions and traditional works, sung in both French and Arabic. On her latest release *Dalalû Al-Andalûs* she pays tribute to the Malhun (a genre based on Moroccan folk poetry) and to Arabian-Andalusian music, once again combining the traditional with the experimental.

RACHID TAHA + NABYLA MAAN
25.11.2017 – BOZAR

© Arthur Perset / ECM Records

Anouar Brahem

Blue Maqams

NL "Brahem onderscheidt zich van de meeste andere crossover-artiesten door de naadloze manier waarop hij stijlen en genres laat versmelten tot een volstrekt nieuw amalgaat" —de Volkskrant

De wereld van Anouar Brahem, absolute meester van de oed, is een ontmoeting tussen verfijnde westerse kamermuziek, ongebonden jazz, en rijke Arabische tradities. Zijn impressionistische melodieën en subtiele improvisaties zijn al decennialang te vinden op podia over de hele wereld en op het befaamde ECM-label. Met dit nieuwe project keert de Tunisische componist zich resoluut richting jazz en onderzoekt hij de expressieve vrijheid van het genre. Hiervoor verzamelde hij een nieuwe, virtuoze groep muzikanten rond zich: contrabassist Dave Holland, drummer Jack DeJohnette en pianist Django Bates. Een avond vol adembenemende poëzie, muzikale rijkdom, en diep humanisme.

Anouar Brahem – oud
Dave Holland – double-bass
Jack DeJohnette – drums
Django Bates – piano

Presentation: BOZAR icw Moussem

FR « Sa relation privilégiée avec le jazz est évidente. » —Le Monde

L'univers d'Anouar Brahem, maître absolu de l'oud, symbolise la rencontre entre le raffinement de la musique de chambre occidentale, la liberté du jazz et la richesse des traditions arabes. Sorties sur le célèbre label ECM, les mélodies impressionnistes et les improvisations subtiles de Brahem apparaissent depuis des décennies les scènes du monde entier. Avec ce nouveau projet, le compositeur tunisien se tourne résolument vers le jazz et part à la recherche de la liberté expressive du genre. Pour ce faire, il s'est entouré d'un nouveau groupe de musiciens virtuoses : le contrebassiste Dave Holland, le batteur Jack DeJohnette et le pianiste Django Bates. Une soirée à couper le souffle placée sous le signe de la poésie, de la richesse musicale et d'un humanisme profond.

EN "If young oriental musicians are now rediscovering the oud, it is to a large degree thanks to Brahem" —The Herald Tribune

The world of Anouar Brahem, absolute master of the oud, is a coming together of refined Western chamber music, free jazz, and rich Arabic traditions. He has been performing his impressionistic melodies and subtle improvisations for several decades live on stages worldwide and recording them on the famed ECM label. With this new project, the Tunisian composer turns resolutely in the direction of jazz as he explores the expressive freedom of the genre. To do so, he has assembled a new group of virtuoso musicians with Dave Holland on double bass, Jack DeJohnette on drums and Django Bates on piano. An evening of breath-taking poetry, musical treasures and deep humanism.

ANOUAR BRAHEM

18.04.2018 – BOZAR

Bára Sigfúsdóttir

being

NL Choreografe en danseres **Bára Sigfúsdóttir** reisde in 2014 af naar Teheran om er deel te nemen aan het UNTIMELY Festival. Tijdens de workshop die ze mocht leiden, raakte ze geïntrigeerd door de kwaliteiten en uitstraling van twee lokale artiesten, Masoumeh Jalalieh en Alireza Mirmohammadi. Deze ervaring plantte het zaadje voor een blijvende artistieke affiniteit tussen het drietal met als resultaat Bára's nieuwste creatie *being* waarbij ze — voor het allereerst — niet zelf op het podium staat maar eerder de ontmoeting tussen Masoumeh en Alireza op scène vorm zal geven.

FR Portée par une curiosité constante des autres cultures et du développement du mouvement dans d'autres contextes que le sien, la chorégraphe et danseuse islandaise **Bára Sigfúsdóttir** est partie à Téhéran (Iran) en 2014 pour y participer au festival UNTIMELY. Lors de l'atelier qu'elle a pu y animer, son attention a été attirée par les qualités et le rayonnement de deux artistes locaux, Masoumeh Jalalieh et Alireza Mirmohammadi. Cette expérience a semé le germe d'une affinité artistique durable entre le trio et donné lieu à la nouvelle création de Bára Sigfúsdóttir, *being*, dans laquelle, pour la première fois, elle ne se produit pas personnellement sur scène, mais donne plutôt corps à la rencontre scénique de Masoumeh Jalalieh et Alireza Mirmohammadi.

EN Rooted in an ongoing curiosity towards other cultures and the development of movement in different contexts than her own, Icelandic choreographer and dancer **Bára Sigfúsdóttir** travelled in 2014 to Teheran (Iran) where she took part in the UNTIMELY Festival. While teaching a workshop, she got intrigued by the skills and presence of two local artists, Masoumeh Jalalieh and Alireza Mirmohammadi. This experience planted the seed for an ongoing artistic affinity between the three of them, resulting in *being*, Bára's newest creation where — for the very first time — she will not be performing herself but will rather direct the meeting between the movers on stage.

© Maryam Ghiasi

Choreography: **Bára Sigfúsdóttir**
Created with and performed by: **Masoumeh Jalalieh and Alireza Mirmohammadi**
Dramaturge: **Sara Vanderieck**
Lighting designer: **Jan Fedinger**
Production: **GRIP**
Co-production: **Vooruit, Dans Brabant, DANCE ON PASS ON DREAM ON, workspacebrussels / Life Long Burning, Moussem, De Grote Post and C-TAKT**
With the support of: **Fabrik Potsdam, Platform 0090, Grand Theatre and CAMPO**
With financial support of: **Embassy of the Federal Republic of Germany and the Creative Europe Programme of the European Union**

Youness Khoukhou

NOON

A MOUSSEM PRODUCTION

NL "Zelfs met de bewering 'dit is een hand' kan men zich vergissen. Zelfs bij berekeningen kan je fouten maken. Alleen in welbepaalde omstandigheden is vergissing uitgesloten." —Ludwig Wittgenstein

Noon volgt geen logica. We zijn getuige van de mentale reis van de choreograaf, die de betekenis van beweging onderzoekt. Door twijfel gevoed wordt beweging herhaald en anders bekeken, door toevoeging van tekst, voorwerpen of door een andere belichting. Hoe lezen we deze veranderingen en welke rol speelt het eigen geheugen? Is het mogelijk om echt onbevangen te kijken?

FR « Même en ce qui concerne "il y a une main" on peut se tromper. Ce n'est que dans des circonstances définies qu'on ne le peut pas. Même dans un calcul, on peut se tromper, sauf dans des circonstances définies. » —Ludwig Wittgenstein

Noon est dénué de narration et de logique. Ce dont nous sommes témoins est le voyage mental du chorégraphe, interrogeant le sens du mouvement. Inspiré par le doute, le mouvement est sans cesse répété, alors que des changements s'opèrent à travers la lumière et l'ajout de paroles ou d'objets. Comment lit-on ces changements et quel rôle la mémoire individuelle joue-t-elle dans ce processus? Nous est-il possible de réellement regarder les choses avec un esprit ouvert?

EN "One may be wrong even about 'there being a hand here'. Only in particular circumstances is it impossible. Even in a calculation one can be wrong – only in certain circumstances one can't." —Ludwig Wittgenstein

There is no narrative in Noon, no logic. What we witness is the mental voyage of the choreographer, questioning meaning in movement. Inspired by doubt the movement is constantly repeated , while changes occur through different lighting, through adding words or objects. How do we read these changes and what part does one's own memory play? Is it possible for us to really look at things in an open-minded way?

NOON

19.09.2017 – C – Mine (première)
15–17.03.2018 – Les Brigitines

created and performed by Youness Khoukhou
sound: Louis Richard
dramaturgical advice: Youness Anzane
light creation: Silvie Mélis
outside eye: Jeanne Colin
production: Moussem Nomadic Arts Centre

co-production: Charleroi Danse Centre
Chorégraphique de la Fédération Wallonie-Bruxelles, C-Mine cultuurcentrum Genk
in collaboration with: Les Brigitines,
Pianofabriek kunstenwerkplaats, STUK,
Maison des Cultures Molenbeek

Interview Youness Khoukhou

Moussem resident Youness Khoukhou studied at P.A.R.T.S. and has worked with Anne Teresa De Keersmaeker, Claire Croizé, Pierre Droulers and others. Following his earlier group piece, *Becoming*, he is now creating his first solo performance, *Noon* and will be presenting a second new creation with young performers from Morocco.

In your first group work as a choreographer *Becoming*, you were examining individuality and collectiveness. You are currently working on your first solo performance *Noon*. What inspired you for the new performance? Are both creations part of an ongoing research?

In *Becoming* the idea was how to provoke a spontaneous movement and performativity on stage by dealing with instant interaction with the material of the piece. We created a long trajectory with a fixed number of steps that was shared between the performers. And we set up some rules to play with; the rules were to change the basic parameters that compose these steps and to choose to play with rules such as changing space and time and orientations, within the boundaries of the walking trajectory. This resulted in continuous physical accidents we were pushed to deal with, as an individual and as a group.

Noon is somehow a continuation of the previous piece, in the sense that it will be tackling the logic of what the choreography is based on, the elements that compose it, and what comes up from it as form, providing a space for doubt about what we see, and about any information given.

During the festival Moussem Cities Casablanca you will be presenting the creation *Body dialogue*, in collaboration with performers based in Morocco. What is for you the challenge of this work? As an artist now based in Brussels, how would you describe the connexion with your 'homeland' and with artistic creation over there?

The heart of the project of "body dialogue" is training and formation and of course making a creation together. There is a lack of dance schools in Morocco. The performers in *Body dialogue* are hiphop dancers, without professional training and background in

contemporary dance. What attracts me in working with these performers is that they are like a blank page in contemporary dance, with spontaneity in their bodies. The challenge is to combine training with the creation process. Therefore having enough time is very important.

Since I started, I was connected with my homeland all the time, by travelling back and forth, giving workshops and showing my work. Besides, all my family is there in Marrakech.

Now things start happening bit by bit in Morocco, with more working spaces for making, creating and training. The dance scene is at its beginning and it is growing slowly in the country, professionally and in terms of audiences, and I am happy to be part of it.

As a dancer you started of in Marrakesh as a breakdancer. After P.A.R.T.S., your different experiences as a dancer and as a choreographer, how do you look back on that period?

It all happens very naturally, because I kind of knew what I wanted when I start dancing, and what I wanted at that time was training and learning about dance and how to deal with my body and read how to decipher what is happening in front of me. Meeting people and doing the P.A.R.T.S. school, new paths were created to continue doing what I like to do. Of course by the parcours I have made, and the knowledge that I have accumulated on the way, I now can articulate my artistic choices and my ongoing research more clearly.

Through your performances, what are you aiming to achieve in the dialogue with the audience? What kind of relationship are you looking for with the viewer?

I always liked this idea that the proposition of the piece has nothing to prove to the audience besides providing a space where the audience can witness what is happening. I want to provide a space for other perception channels, a space in which you let go of the cerebral logic in receiving what is offered. It is an invitation to question and doubt, and to live the present moment.

De Maan, hetpaleis & Moussem

RAYA

"Raya: If I walk next to the railway. I'll arrive somewhere. I need to meet them now while I'm still a kid. Before I grow up. I want them to read stories to me before it's too late. I don't want to be remembered as Miss Bonnet who lived without her parents. My Mom will be a lovely woman, I'm sure she has a beautiful voice. My father will be a silent man full of mystery, I'm sure they talk about how much they love each other day and night."

© Diego Franssen

NL In een klein vreemd dorp woont Raya, het meisje met de groene haren. Zij is de laatste overlevende van de groenharigen. Alle wegwijzers in het dorp zijn geschreven in een taal die Raya niet begrijpt. Raya wil op zoek naar haar ouders, die ooit verbannen zijn uit het dorp. Niemand weet waarom. Of niemand zegt waarom. Met de hulp van haar vriendin Nana, die de magische taal in de oude kranten kan lezen, start ze de zoektocht, die haar op verrassende en bizarre plekken brengt.

RAYA is een filosofisch en politiek fantasysprookje van de Palestijnse theatermaker, auteur en Moussem residente Rimah Jabr. Ze verwerkt haar politieke achtergrond tot een hedendaagse, geestige, absurde maar vooral diepzinnige vertelling.

In het Nederlands.

FR Raya, la fille aux cheveux vert, vit dans un étrange petit village. Elle est la dernière survivante des êtres aux cheveux verts. Tous les panneaux de signalisation du village sont écrits dans une langue que Raya ne comprend pas. Raya souhaite partir à la recherche de ses parents qui ont été bannis du village sans que personne ne sache pourquoi. Ou sans que personne ne veuille dire pourquoi. Avec l'aide de son amie Nana, qui sait lire la langue magique des journaux anciens, elle entame une quête qui l'amène dans des lieux surprenants et bizarres.

RAYA est une fantaisie littéraire, un conte philosophique et politique de la femme de théâtre, auteure et résidente à Moussem, Rimah Jabr. Cette artiste palestinienne intègre son histoire personnelle dans un récit contemporain, spirituel, absurde, mais surtout lucide et profond.

En Néerlandais.

EN In a strange little village lived Raya, the girl with the green hair. She is the last surviving person with green hair. All the signposts in the village are written in a language that Raya does not understand. Raya wants to look for her parents, who were banished from the village. No one knows why. Or no one will say why. She starts her quest with the help of her friend Nana, who can read the magical language in the old newspapers, and it takes her to some surprising and bizarre places.

RAYA is a philosophical and political fantasy fairytale by the Palestinian theatre-maker, author and Moussem resident Rimah Jabr. She has used her background to create a contemporary, humorous, absurd but above all profound narrative.

In Dutch.

RAYA (10+)

zo 12.11.2017
HETPALEIS (première)

wo 15.11.2017, wo 29.11.2017
HETPALEIS

za 25.11.2017, vr 29.12.2017,
do 04.01.2018
De Maan

za 09.12.2017
Cultuurhuis Tessenderloo

wo 06.12.2017
CC Strombeek

tekst: Rimah Jabr

regie: Stef De Paepe

spel: Thomas Van Caeneghem, Femke Stallaert,
Koen Janssen, Greet Jacobs

figuren en kostuums: Paul Contryn

animatie: Marijke Van den Acker

Coproducing Beeldsmederij De Maan, Moussem
Nomadisch Kunstencentrum & hetpaleis

Een van de personages in de voorstelling RAYA is Handala, het geesteskind van de in 1987 vermoorde Palestijnse cartoonist Naji Salim al-Ali. Het vluchtelingenjongen Handala werd een symbool van de Palestijnse strijd voor gerechtigheid en zelfbeschikking. In de cartoons staat Handala steevast met de rug naar de lezer. Het verhaal gaat dat hij op de dag dat Palestina vrij zal zijn zich om zal draaien en we eindelijk zijn gezicht zullen zien.

Un des personnages du spectacle RAYA est Handala, l'œuvre de l'illustrateur palestinien Naji Salim al-Ali assassiné en 1987. Le jeune réfugié Handala est devenu un symbole de la lutte palestinienne pour la justice et l'autodétermination. Dans ses bandes dessinées, Handala tourne invariablement le dos au lecteur. L'histoire veut que le jour où la Palestine sera libre, Handala se retournera et que nous pourrons enfin voir son visage.

One of the characters in this play is Handala, the brainchild of the Palestinian cartoonist Naji Salim al-Ali, who was murdered in 1987. Handala is a boy refugee who became a symbol of the Palestinian struggle for justice and self-determination. In the cartoons, Handala invariably has his back to the reader. The story is that, on the day that Palestine regains its freedom, he will turn round and we shall finally see his face.

www.handala.org

Photos pp. 36 + 37: © Habib Siman / Bashar Murkus, Khashabi Theatre

BASHAR MURKUS / KHASHABI THEATRE

Other Places

**BASHAR MURKUS/
KHASHABI THEATRE
THE PALESTINIAN NATIONAL
THEATRE EL HAKAWATI**

**22.02.2018 – Monty
24.02.2018 – Vooruit
27.02.2018 – C-Mine Cultuurcentrum
28.02.2018 – Kaaiheater**

*Directed by: Bashar Murkus
With: Raeda Ghazaleh, Shaden Kanboura,
Khuloos Basel Tannous, Husam Al-Azza,
Henry Andrawes
Scenography: Majdala Khoury
Dramaturgy: Ala Hlehel
Light designer: Firas Tarabshi
Producers: Khashabi Theatre and
The Palestinian National Theatre – El-Hakawati
Belgian tour presented by Moussem and
partners*

NL Hoe kon de diaspora een identiteit worden?

In *Other Places* transformeren **Bashar Murkus** en een groep theatermakers de scène in een laboratorium, waar ze de anatomie van 'identiteit' dissecseren. De verschillende onderdelen ervan worden gemanipuleerd, van op afstand en vanuit verschillende invalshoeken bekijken. Identiteit wordt live gedeconstrueerd en opnieuw opgebouwd. In de voorstelling wordt het geheugen een tastbaar gegeven, de mens een museumstuk, en plaats een ongrijpbare iets. Vertrekpunt was het onderzoeksproject *Identiteit in het labo*, dat 20 Palestijnse artiesten uit uiteenlopende plaatsen in de wereld samenbracht.

Regisseur Bashar Murkus is één van de stichters van **Khashabi Theatre** in Haifa, dat de missie heeft om traditionele kunstvormen en de status quo te bevragen. Murkus en zijn collega-theatermakers willen met hun theaterwerk de lokale gemeenschap stimuleren om vorm te geven aan de Palestijnse identiteit.

*In het Arabisch, bovensteld in het Nederlands
en het Engels*

FR Comment la diaspora a-t-elle pu devenir une identité?

Dans *Other Places*, **Bashar Murkus** et un ensemble d'artistes de théâtre transforment la scène en un laboratoire de dissection de l'anatomie de l'identité. Ils manipulent les différentes composantes, les observent de loin, les scrutent à partir de perspectives diverses, afin de les déconstruire et de les reconstruire en public. Le spectacle offre une riche expérience qui considère la mémoire comme un matériau tangible, l'être humain comme un objet muséal et le lieu comme un concept insaisissable. Entamée comme projet de recherche sous le titre *Identité dans un laboratoire*, ce travail réunit vingt artistes palestiniens de théâtre vivant dans différentes parties du monde.

Bashar Murkus, l'un des fondateurs du **Khashabi Theatre** à Haïfa, est metteur en scène. Il s'est donné pour mission la remise en question des formes artistiques traditionnelles et du statu quo. Murkus et ses collègues veulent encourager à travers leur théâtre la communauté locale à façonner l'identité palestinienne.

En Arabe, surtitré en Néerlandais et en Anglais

EN How did diaspora become an identity?

In *Other Places*, **Bashar Murkus** and an ensemble of theatre artists transform the stage into a laboratory in order to dissect the anatomy of identity. They manipulate the separate components, observe them from afar, scrutinize them from different perspectives, in order to deconstruct them and reconstruct them anew in front of the audience. The show offers a rich performance experience that considers memory as tangible material, the human being as an object in a museum, and place as an elusive concept. The work began as a performance research project under the title *Identity in a Lab*. The participants are twenty Palestinian theatre artists living in different parts of the world.

Director Bashar Murkus is one of the founders of **Khashabi Theatre** in Haifa, whose mission it is to question traditional art forms and the status quo. In their theatre work, Murkus and his fellow theatre-makers wish to encourage the local community to shape Palestinian identity.

In Arabic, with Dutch and English subtitles

© Sattar Naama

Ceci n'est pas une valise

Arabische schrijvers over hun België

NL Arabische schrijvers buigen zich een avond lang over België. Hoe ziet West-Vlaanderen eruit voor een Egyptenaar? Hoe kijken Irakezen naar Antwerpen, Charleroi of Luik? Een literaire les aardrijkskunde, waarbij auteurs hun teksten over België lezen en over hun nieuwe vaderland praten.

Aanleiding van de avond is het boek *Ceci n'est pas une valise. Récits arabes sous un ciel belge*, met 17 bijdragen van Arabische auteurs die in België verblijven, samengesteld door de Marokkaans-Belgische schrijver Taha Adnan. « Je veux parler de la frite plongée dans la sauce de ce paradis perdu », lezen we in zijn typering van België als « cette agréable identité dorée ». Het zijn ludieke en nobele woorden in het licht van de metamorfoses die dit land ondergaat sinds de aanslagen van 22 maart 2016. Het boek is opgedragen aan de slachtoffers.

Des écrivains Arabes racontent leur Belgique

FR Le temps d'une soirée, des écrivains arabes se penchent sur la Belgique. À quoi ressemble la Flandre orientale pour un Égyptien? Comment les Irakiens perçoivent-ils Anvers ou Namur? Que ressent la Palestinienne face à sa Gaza natale en plein Bruxelles? Par quels mots le réfugié syrien décrit Ostende? Ou encore de quelle manière le Soudanais poursuit-il la « saison de la migration vers le nord » à Liège? Au cours d'une leçon littéraire placée sous le signe de la géographie, des auteurs lisent leurs textes évoquant la Belgique et nous parlent de leur nouvelle patrie. Cet événement se tiendra dans la foulée de la parution du livre *Ceci n'est pas une valise. Livre de récits arabes sous un ciel belge*, coordonné par l'écrivain belgo-marocain Taha Adnan et rassemblant 17 contributions d'auteurs arabes résidant en Belgique. « Je veux parler de la frite plongée dans la sauce de ce paradis perdu », écrit-il au sujet de la Belgique, « cette agréable identité dorée ». Des mots à la fois ludiques et nobles à la lumière des mutations vécues par notre pays. Cette œuvre est dédiée aux victimes des attentats du 22 mars 2016.

Arab writers on their Belgium

EN Arab authors are devoting an entire evening to Belgium. What does West-Flanders look like to an Egyptian? How do Iraqis see Antwerp, Charleroi or Liege? A literary geography lesson, in which authors read their texts about Belgium and discuss their new fatherland.

The evening's starting point is the book *Ceci n'est pas une valise. Récits arabes sous un ciel belge*, with 17 contributions by Belgium-based authors in Arabic, brought together by the Moroccan-Belgian writer Taha Adnan. "I want to speak about the chip dipped in the sauce of this lost paradise," we read in his characterisation of Belgium as "this pleasant golden identity." These are spirited yet noble words in the light of the metamorphoses which this country has undergone since the attacks of 22 March 2016. This book is dedicated to the victims of these attacks.

CECI N'EST PAS UNE VALISE

27.09.2017 – BOZAR

Mohamed Ikoubaâن

English? Français? → www.moussem.be

Op 27 september presenteren we in Bozar *Ceci n'est pas une valise*, een literair project van de Brusselse-Marokkaanse dichter **Taha Adnan**. Adnan liet 17 Arabische auteurs in ons land aan het woord over België in hun schrijftaal het Arabisch. De meeste van deze auteurs zijn nobele onbekenden voor het groot publiek; want ze worden uitgegeven in Casablanca of in Beiroet en zelden vertaald naar een of meer van onze landstalen.

Deze situatie roept vragen op. Wat is de plaats van de Belgische-Arabische auteurs in de Belgische literatuur? En verdient het Arabisch in het bijzonder, en de moedertaal van veel nieuwe Belgen meer algemeen, een plaats in onze samenleving met haar taalwetten en taalgrenzen?

Wat maakt in een multiculturele en meertalige samenleving dat een schrijver een onderdeel van het literair landschap of van de canon van een land wordt? Is schrijven in een officiële taal van een land het enige criterium? Kan een auteur uit Vlaanderen die in het Arabisch, Turks of Pools schrijft beschouwd worden als een Vlaamse auteur en kan hij aanspraak maken op een plek onder de wolken van de Vlaamse literatuur? In Vlaanderen, uitgezonderd enkele kleine en losse initiatieven, blijft dit onderwerp onontgonnen terrein.

In het Verenigd Koninkrijk worden Arabische schrijvers sneller vertaald naar het Engels en integreren zo gemakkelijk de club van de "Britse literatuur". In Marokko verkiezen veel auteurs het Frans (de taal van de ex-kolonisator Frankrijk) als schrijftaal. Niemand stelt in vraag dat zij ook een wezenlijk onderdeel vormen van de Marokkaanse literatuur. Meer nog, de literatuur geproduceerd door de Marokkaanse diaspora in alle mogelijke talen wordt ook beschouwd als Marokkaanse literatuur. Rachida Lamrabet en Abdelkader Benali zijn dus, naast respectievelijk Vlaamse en Nederlandse auteurs, ook Marokkaanse auteurs. Ook voor de recente opgericht vereniging van Arabische schrijvers in Europa, de Arab European Writers Association, is de taal waarin men schrijft onbelangrijk. Een link naar of een band met de Arabische wereld volstaat om een auteur als Arabisch te beschouwen.

Het aanvaarden van het Arabisch of een andere vreemde taal in het dagelijks leven is van een andere orde. Het is vanzelfsprekend dat in een land een gemeenschappelijke taal of talen nodig zijn om met elkaar te kunnen communiceren en samenleven. Maar niets belet ons om de talen van de nieuwkomers te waarderen en een plaats te geven. In Vlaanderen is de taal helaas een ideologie geworden. Sommige politici reageren hysterisch bij elk voorstel of idee om deze taal, ondertussen de 4de meest gesproken taal in Brussel, te erkennen of te onderwijzen in onze scholen. Ook in Spanje werd na de inquisitie het Arabisch verboden. Atatürk, de stichter van seculiere Turkije na de val van het Ottomaanse rijk, verving het Arabisch alfabet door het Latijnse.

Dat het Arabisch nog zoveel weerstand oproept, heeft te maken met het herleiden van deze mooie en rijke taal tot de taal van de Koran en de Islam. Het volstaat vandaag in Europa om in het openbaar "betrapt" te worden met een Arabisch boek om je verdacht te maken, ook als het gaat over de Kamasutra in het Arabisch. Arabisch herleiden tot de taal van de koran getuigt van veel vooroordelen en onwetendheid. In de pre-islamitische periode was Arabisch vooral de taal van de poëzie. De dichtkunst uit deze periode, waarvan de meeste bekende Al-Mu'allaqât of hangende gedichten zijn, is de mooiste ooit door Arabieren geproduceerd. Naast de poëtische en artistieke waarde van het Arabisch, was deze taal in de gloriejaren van de islam de taal van wetenschap en filosofie, en van handel en diplomatie.

Het aanbieden van het Arabisch in ons onderwijs zou een grote maatschappelijke relevantie hebben. Het zal ons allemaal helpen om de Arabische culturen beter te begrijpen en de rijkdom en schoonheid van deze taal te ontdekken, ver van bepaalde reducerende religieuze interpretaties. En diegenen die vandaag schrik hebben van het Arabisch, moeten weten dat ze nog altijd Arabische cijfers gebruiken om hun centen te tellen en dat de Vlaamse leeuw een Oosterse immigrant is.

Hommage Fatima Mernissi

“There are two prerequisites to growing wings: the first is to feel encircled and the second is to believe that you can break the circle.” —Fatima Mernissi

NL **Fatima Mernissi** overleed op 30 november 2015 in Rabat. Ze is 75 jaar geworden. Als vooraanstaande Marokkaanse socioloog en schrijfster, was Fatima Mernissi van groot belang in de ontwikkeling van het feminisme in de moslimwereld. Haar boek uit 1975, Achter de sluier. De islam en de strijd tussen de seksen, leverde haar de bijnaam ‘de Simone de Beauvoir van de Maghreb’ op. The Guardian riep haar uit tot een van de honderd meest invloedrijke Arabische vrouwen. Haar oeuvre verkent de cluster macht, gender en islam en slaat bruggen tussen het Westen en de Arabische wereld.

Tijdens de herdenkingsavond, gaan **Yassin Adnan** (dichter, romanschrijver en journalist), **Asma Lamrabet** (dokter, feministe en auteur) en **Najib Elmokhtari** (Professor Université Internationale de Rabat) in gesprek over hun relatie met het denken en de maatschappelijke actie van Fatima Mernissi. Afsluitend brengen Marokko’s grootste zangtalent **Abeer Al Abed** en het **Amsterdams Andalusisch Orkest** een intens en aangrijpend programma van Arabo-Andalusische muziek.

FR **Fatima Mernissi** est morte le 30 novembre 2015 à Rabat. Elle était âgée de 75 ans. Cette éminente sociologue et écrivaine marocaine a joué un rôle majeur pour le développement du féminisme dans le monde musulman. Son livre *Sexe, idéologie et islam*, publié en français en 1985 (publié en anglais en 1975, sous le titre *Beyond the Veil : Male – Female Dynamics in Modern Muslim Society*), lui a valu le surnom de « Simone de Beauvoir du Maghreb ». Le quotidien britannique The Guardian l’a citée parmi les cent femmes arabes les plus influentes. Son œuvre explore le pouvoir du groupe, le genre et l’islam et jette des ponts entre l’Occident et le Monde arabe.

Au cours de la soirée de commémoration, **Yassin Adnan** (poète, romancier et journaliste), **Asma Lamrabet** (médecin, féministe et auteure) et **Najib Elmokhtari** (professeur à l’Université Internationale de Rabat) engageront la discussion autour de leur relation avec la pensée et l’action sociale de Fatima Mernissi. Pour clôturer, le plus grand talent vocal du Maroc **Abeer Al Abed** et l’**Amsterdams Andalusisch Orkest** interpréteront un programme intense et poignant de musique arabo-andalouse.

This evening is organised by Moussem Nomadic Arts Centre and the Fatima Mernissi Chair (VUB) in collaboration with RHEA, crosstalks (VUB), BOZAR and AWSA.

EN **Fatima Mernissi** died in Rabat at the age of 75 on 30 November 2015. As a leading Moroccan sociologist and writer, she was of great importance in the development of feminism in the Muslim world. As a result of her 1975 book *Beyond the Veil: Male-Female Dynamics in Muslim Society*, she was given the nickname ‘the Simone de Beauvoir of the Maghreb’. The Guardian proclaimed her one of the hundred most influential Arab women. Her oeuvre explores the combined topics of power, gender and Islam and builds bridges between the West and the Arab world.

On this commemorative evening, **Yassin Adnan** (poet, novelist and journalist), **Asma Lamrabet** (doctor, feminist and author) and **Najib Elmokhtari** (a professor at the Université Internationale de Rabat) will talk about how they relate to Fatima Mernissi’s thinking and social action. To round off the evening, Morocco’s greatest singer, **Abeer Al Abed**, and the **Amsterdams Andalusisch Orkest** will perform an intense and moving programme of Arabic-Andalusian music.

HOMMAGE FATIMA MERNISSI

30.11.2017 – BOZAR

© Abdel Issa

PROGRAMME

- 18:00 After-work reception and networking
- 19:00 Introduction by **Iman Lechkar** – Fatima Mernissi Chair Holder VUB
- 19:15 Presentations and debate:
Yassin Adnan, Asma Lamrabet and **Najib Elmokhtari** on the legacy of Fatima Mernissi
- 20:30 Break
- 21:00 Concert **Abeer El Abed & Amsterdams Andalusisch Orkest**

In French and Dutch with simultaneous translation

SLAM THE CITY

NL In het kader van het project **Slam the City, Academia Meets Society** organiseert de Fatima Mernissi Leerstoel vier activiteiten met betrekking op islam en gender in een lokale en transnationale context. “Slam the City” verwijst naar het gebons van dynamieken in de samenleving waarmee de grootstad Brussel geconfronteerd wordt. Het project biedt een platform aan om die energie op een constructieve, creatieve manier aan te wenden om een inclusiever en samenhangender Brussels weefsel te creëren en krijgt financiële steun van Vlaams minister van Cultuur, Media, Jeugd en Brussel Sven Gatz.

FR Dans le cadre du projet **Slam the City, Academia Meets Society**, la Chaire Fatima Mernissi organise quatre activités ayant trait à l’Islam et au genre dans un contexte local et transnational. « Slam the City » fait référence au choc des dynamiques sociétales à laquelle la métropole bruxelloise fait face. Le projet propose une plateforme pour canaliser cette énergie de manière constructive et créative en vue de créer un tissu urbain bruxellois plus inclusif et plus cohérent. Slam the city bénéficie du soutien financier du ministre flamand de la Culture, des Médias et de la Jeunesse et de Bruxelles, Sven Gatz.

EN As part of the **Slam the City, Academia Meets Society** project, the Fatima Mernissi Chair is organising four activities focusing on Islam and gender in a local and transnational context. ‘Slam the City’ is a reference to the pounding dynamics in society which the metropolis of Brussels is confronted with. The project provides a platform whereby this energy can be used in a creative and constructive manner to establish a more inclusive and cohesive fabric in Brussels and receives financial support from Sven Gatz, the Flemish Minister of Culture, Media and Youth.

Over Fatima Mernissi

door Yassin Adnan

Vertaald uit het Arabisch door Lore Baeten

Als er vandaag de dag een titel is die de Arabische cultuur en literatuur vertegenwoordigt bij de andere volkeren, dan is het "Duizend-en-één-nacht". Dat boek waarmee wij nooit geassocieerd wilden worden en dat we steeds beschouwden als een vondeling, een bastaardkind, een product van leugens. Misschien zagen de Arabieren de literaire waarde van "Duizend-en-één-nacht" niet omdat ze niet overeenkwam met de illusie van literaire puurheid en de mythe van verheven literatuur. Misschien moesten we wachten op Borges en anderen om met een nieuwe ingesteldheid naar de verhalen van Sheherazade te kijken, vooraleer het boek van de duizend-en-één-nachten zijn aanzien herwon.

Dezelfde fout begingen we met Fatima Mernissi, de Marokkaanse sociologe op wiens werk enkele professoren in de sociologie aan de Universiteit Mohammad V en andere Arabische universiteiten minachtend neerkeken omdat haar studies niet zouden voldoen aan een wetenschappelijke onderzoeks methode of aan de strenge academische standaarden.

Ik heb altijd het gevoel gehad dat de academici zich stoorden aan het literaire elan in de studies van Mernissi. Ze was een begeesterde vertelster, gefascineerd door verhalen: haar eigen verhalen, en de verhalen en levens van anderen. Nu, na het heengaan van Fatima Mernissi, beseffen we dat de Arabische sociologie één van haar meest prominente en wereldwijd meest gelezen namen verloren heeft.

Dezelfde logica die Arabische critici hanteerden om "Duizend-en-één-nacht" als niet-literair te classificeren werd door academici aangewend om het werk van Fatima Mernissi te miskennen. Zoals "Duizend-en-één-nacht" zich in het geheugen van het literaire publiek en lezers van over de hele wereld grifte als het voornaamste Arabische boek, zo veroverde Fatima Mernissi haar plaats in de Arabische wereld en daarbuiten als bekendste Arabische sociologe en als één van de meest invloedrijke Arabische schrijvers in het Westen.

Maar is er, buiten het gemeenschappelijke lot dat beiden aan dit onrecht blootstelde, nog een andere schakel in de band tussen "Duizend-en-één-nacht" en Fatima voordat ze door buitenstaanders geklassificeerd werden? Natuurlijk. Die link is Sheherazade. Zo uitmuntend Sheherazade was in "Duizend-en-één-nacht" in haar verzet tegen de tirannie van Sjahriaar via haar verhalen, zo strijdbaar was de Marokkaanse Sheherazade door het vertellen van verhalen. Ze bemoedigde anderen om aan haar en via haar hun verhaal te vertellen die zij toegevoegd neerpende. Ze begon met dienstmeiden, dagloonsters, textielarbeidsters en bedoeïenen-vrouwen. Maar omdat vage en algemene verhalen niet volstaan om het hoofd te bieden aan de hedendaagse Sjahriaars, begon

de Marokkaanse Sheherazade het schrijven te propageren. Vanuit de universiteit zette ze de eerste schrijfateliers op poten door in 1984 de eerste onderzoeks groep rond 'de vrouw en het gezin in Marokko' mede op te richten. Ze organiseerde ook een reeks 'toenaderende ontmoetingen' die ze persoonlijk begeleidde. Ze riep op tot de emancipatie van de stem, de ontvoogding van de pen en de bevrijding van de taal. Altijd via schrijven. Nadat ze tot het besef was gekomen dat "de grootste vijand van het schrijven de academicus is – afgestudeerd aan de universiteit – omdat hij termen gebruikt die meestal niet toegankelijk zijn voor de gewone lezer", legde ze zich erop toe haar taal voor iedereen gemakkelijk begrijpbaar te maken. Ze verhuisde haar schrijfateliers buiten de muren van de universiteit en bracht ze onder in haar bescheiden appartement in de wijk Agdal in Rabat, van waaruit ze "schrijfateliers voor de democratie" lanceerde. Dit manoeuvre gaf aan analfabete vrouwen, tapijtweefsters, slachtoffers van verkrachting en seksuele intimidatie en jongeren van beide geslachten de mogelijkheid om hun verhalen neer te schrijven. Ze is een hedendaagse Sheherazade, bezeten door het schrijven: het schrijven van verhalen. Ze is een democratische Sheherazade die ervan overtuigd is dat ze geen aanspraak meer maakt op het alleenrecht van spreken. De anderen, vrouwen én mannen, moeten hun stem laten horen en uiting geven aan hun dromen en ambities via het schrijven. In tegenstelling tot de oude Sheherazade die alles monopoliseerde, drong de Marokkaanse Sheherazade erop aan dat intellectuelen niet kunnen handelen in naam van de slachtoffers of de eenvoudige mens, maar dat hun rol erin bestaat hen te omkaderen en hen tot schrijven aan te zetten. Door de schrijfateliers die Fatima Mernissi onvermoeid gedurende jaren bleef coördineren en dankzij de uiterst gedurfde collectieve werken die zij publiceerde, lieten slachtoffers zich nu zelf gelden zonder nood aan tussenpersonen.

Fatima Mernissi valt onmogelijk te categoriseren. In haar werk loopt wetenschap over in literatuur en academische onderzoeken verweven zich met verbeeldingskracht. Ze belichaamt verscheidenheid, en daarom liet ze zich nooit beperken in haar acties. Haar gedurfde inzet voor vrouwenvestiging was een belangrijke inspiratiebron voor Arabische feministische bewegingen. Maar al snel keerde ze hen de rug toe, of verbijsterde hen op z'n minst door zich voortaan op de burgermaatschappij toe te spitsen. Fatima zelf zei hierover: "Ik ben geen feministische activiste om me enkel op vrouwenvestiging toe te leggen. Ik heb me op de dynamiek van de burgermaatschappij gericht omdat het een speelveld is waar de vrouw niet tegenover de man staat. In tegendeel, ze werken er samen en helpen elkaar." Om deze droom te verwezenlijken, richtte ze een burgerkonvooi op waarmee ze een aantal intellectuelen, artiesten, en actoren in het middenveld dwong om uit hun

ivoren toren te komen en met haar in interactie te gaan, en met de dorpen en bedoeïenen van het vergeten en gemarginaliseerde Marokkaanse binnenland waarvoor zij het oponam. Op die manier heeft ze enkele linkse intellectuelen een lesje geleerd over hoe de ware intellectueel, die zijn toewijding uit in daden en niet in woorden, zijn culturele strijd kan voeren en zijn rol kan opnemen in de maatschappij.

Net zoals Sheherazade Sjahriaar bekoorde, epateerde de Marokkaanse Sheherazade ons allen. Ze bleef haar lezers namelijk voortdurend verrassen en verbazen en ze dook op daar waar men het niet verwachtte. Na haar terugkeer uit Amerika verwachten academici nog meer 'ernstige' onderzoeken van haar, maar zij verraste hen met kinderverhalen en haar oriëntatie naar de literatuur. Feministische activisten verwachten van haar dat ze de patriarchale mentaliteit en het diepgewortelde patriarchale gezag in de Arabisch-islamitische cultuur onderuit zou halen. Zij legde hen evenwel in haar geschriften uit hoe zeer vrouwen gewaardeerd werden en hoe hoog ze in aanzien stonden in de geschiedenis van de islam, ten tijde van de "vrouwen van de Profeet" tot aan de vergeten sultanes. De linksen van die dagen dachten dat ze nog meer kritiek zou spuien op het religieuze erfgoed, terwijl ze dat onverwachts en op haar eigen manier verdedigde. Zij was immers een soufi-rechtsgeleerde, afgestudeerd aan de Qarawiyyin universiteit. Het Westen verwachtte van haar dat ze hen zou voorzien van meer verhalen over de oosterse vrouw en dat ze haar analyse van de patriarchale structuren in de Arabisch-islamitische wereld zou verderzetten, maar zij keerde zich tegen hen en nagelde de westerse vrouw aan de schandpaal voor hun meedogenloze beknotting en minachting van de vrouw. Ze is een eigentijdse Sheherazade, die weet hoe zich met rede – eerder dan met haar lichaam – te verzetten tegen onderdrukking, verbale agressie en symbolische moord.

Hoe zeer heeft ze ons allen, vrienden en lezers in de Arabische wereld en in het Westen, verrast door van haar muze Sheherazade het personage Sinbad te lenen om hem te vergelijken met het personage van de cowboy. Fatima Mernissi haalt Sinbad weg uit de context van "Duizend-en-één-nacht". In het verhaal is hij afkomstig van Bagdad, de stad uit de legende, en heeft hij dankzij zijn zeven reizen geleerd dat spreken, of dat nu met mensen, vogels of zeemonsters is, hem alleen maar ten goede komt en hem letterlijk en figuurlijk verrijkt om gelukkiger en welgesteld te worden. De cowboy, die Hollywood held aan wie de films uit de jaren '20 en '30 uit de vorige eeuw gewijd waren, had absoluut geen nood aan reizen omdat zijn rijkdom zich voor hem bevond: een kudde vee. Het enige wat hij moest doen was voor hen zorgen en hen beschermen tegen vreemden. Vooral omdat voor die vreemde slechts

één rol was weggelegd in de Hollywoodse westerns: de rol van de stroper voor wie de cowboy op zijn hoede moest zijn en tegen wie hij over het algemeen in de aanval trok met een pistool in de hand. Vertrekend van deze twee voorbeelden vergeleek Mernissi de globalisering tijdens de Abassiden-dynastie met die van onze tijd. De Abassidische globalisering streefde naar een openheid tegenover de Perzische, Indische en Oud-Griekse culturen en vertaalde geschriften uit die culturen naar het Arabisch. Één van de consequenties van de nieuwe globalisering daarentegen was dat iedereen veranderde in tot op de tanden gewapende veeherders, op ieder moment bereid om te doden, of het nu om een aanval ging, ter verdediging of louter als voorzorgsmaatregel.

Fatima Mernissi heeft altijd haar eigen speciale manier gehad om de dingen te zeggen en problemen aan te kaarten en uiteen te zetten. Maar de vaste waarde in haar intellectuele project is de dialoog. Steeds opnieuw bleef zij de dialoog aanbrengen als uitweg voor culturele dilemma's. De koranische vers die haar Ziel en gevoelsleven het meest dierbaar was, is "Beantwoord (het kwade) met wat beter is, dan zal degene met wie je in vijandschap leeft een oprochte vriend worden".

Yassin Adnan is auteur en journalist. Hij schreef deze bijdrage als voorwoord bij De Marokkaanse Sheherazade: Getuigenissen en analyses over Fatima Mernissi, een door Adnan samengesteld boek dat voorlopig alleen in het Arabisch verkrijgbaar is.

met de steun van/avec le soutien de/supported by MOUSSEM

àrab cartoon festival'

NL De tweede editie van het **Arab Cartoon Festival** brengt opnieuw een multidisciplinair programma dat de grenzen van de beeldende kunst overstijgt. De tweede editie draait om het thema 'Cracks in society'. De focus ligt zowel op de barsten tussen Arabische en westerse samenlevingen als op de barsten binnen die diverse samenlevingen.

Het Arab Cartoon Festival wordt georganiseerd door Omnes vzw in samenwerking met de Warande en ondersteund door de stad Turnhout, Moussem, BOZAR en AIM architectuur in motion. Dit jaarlijkse festival probeert bruggen te bouwen tussen cartoonisten van de Arabische landen en de Belgische samenleving.

FR La deuxième édition du **Arab Cartoon Festival** présentera encore un programme pluridisciplinaire qui dépasse les frontières des arts visuels. La deuxième édition porte sur le thème 'Cracks in society'. Le focus est à la fois sur les fissures entre les sociétés arabes et occidentales et les fissures au sein de ces sociétés diverses.

Le Arab Cartoon Festival est organisé par Omnes vzw en partenariat avec le Warande et soutenu par la ville de Turnhout, Moussem, BOZAR et AIM architectuur in motion. Ce festival annuel tente de construire des ponts entre les caricaturistes des pays arabes et la société belge.

EN The second edition of the **Arab Cartoon Festival** will again present a multidisciplinary program that outsteps the borders of the visual arts. The second edition revolves around the theme of 'Cracks in the society'. The focus is both on cracks between Arab and western societies and cracks within those diverse societies.

The Arab Cartoon Festival is organized by Omnes vzw in partnership with the Warande and supported by the city of Turnhout, Moussem, BOZAR and AIM architecture in motion. This annual festival tries to build bridges between cartoonists of the Arabic countries and the Belgian society.

ARAB CARTOON FESTIVAL

06-21.10.2017 – verschillende locaties/differents lieux/various locations

Het programma 2017-2018 kwam tot stand in samenwerking met deze partners: Bebuquin, BOZAR, Brussels Academy, Charleroi Danse, C-Mine Cultuurcentrum, Cultuurcentrum Brussel, beeldsmederij De Maan, Destelheide Arts, deSingel, Espace Darja (Casablanca), HETPALEIS, Kaaitheater, Kunstenpunt, Kunstenwerkplaats Pianofabriek, Limidi, L'Usine (Casablanca), Toneelhuis, Vkconcerts, VUB

BEBUQUIN
wijgaven ons toekomsttoekomst

BO
ZAR

BRUSSELS ACADEMY

danse
Charleroi

cultuur
centrum
stad Gent

CULTUUR-
CENTRUM
BRUSSEL
B-XXL

DE MAAN
beeldsmederij
voor kinderen en jongeren

DESTELHEIDE

deSingel

IO
ESPACE
DARJA

het
paleis

KAAI
THEATER

KUNSTENPUNT

I
PIANOFABRIEK
KUNSTENWERKPLAATS

L.M.D.T.
Temporary Art Projects

L'USINE
CENTRE D'ART

TONEELHUIS

VAK
CONCERTS

VUB
VRIJE
UNIVERSITEIT
BRUSSEL

Met de steun van: De Vlaamse Gemeenschap, de VGC en Stad Brussel

MOUSSEM AGENDA

2017

2017	International tour: Radouan Mriziga		
09-10.2017	MOUSSEM VITRINE Oussama Tabti	EXPO	Ravenstein Gallery 46, Brussels
19.09.2017	Youness Khoukhou NOON (première)	PERFORMANCE	C-Mine Genk
23.09.2017	Radouan Mriziga 7	PERFORMANCE	C-Mine Genk
27.09.2017	Ceci n'est pas une valise	LITERATURE	BOZAR
19-21.10.2017	Moussem Répertoire	FESTIVAL	Toneelhuis & deSingel
21.10.2017	Sufi Night	CONCERT	BOZAR
26-27.10.2017	Bára Sigfúsdóttir BEING (première)	PERFORMANCE	CAMPO + on tour
11-12.2017	MOUSSEM VITRINE Haythem Zakaria	EXPO	Ravenstein Gallery 46, Brussels
12-29.11.2017	De Maan, Moussem & hetpaleis RAYA (première)	PERFORMANCE	hetpaleis & DeMaan + on tour
25.11.2017	MOUSSEM SOUNDS Rachid Taha + Nabyla Maan	CONCERT	BOZAR
30.11.2017	Hommage Fatima Mernissi	TALK / CONCERT	BOZAR

2018

01-02.2018	MOUSSEM VITRINE Randa Maroufi	EXPO	Ravenstein Gallery 46, Brussels
13.01.2018	MOUSSEM TARAB Soud Massi	CONCERT	BOZAR
02-28.02.2018	Moussem Cities: Casablanca	FESTIVAL	various locations in Brussels
22-28.02.2018	Bashar Murkus OTHER PLACES (Belgian première)	PERFORMANCE	Monty Antwerp, Vooruit Ghent, C-Mine Genk, Kaaitheteater Brussels
22.02.2018	MOUSSEM TARAB Karima Skalli & Ensemble Rachid Zeroual	CONCERT	BOZAR
03-04.2018	MOUSSEM VITRINE Mostafa Rahmouni	EXPO	Ravenstein Gallery 46, Brussels
24.03.2018	MOUSSEM TARAB Zad Moulata & Ensemble Mezwej	CONCERT	BOZAR
18.04.2018	Anouar Brahem	CONCERT	BOZAR
26.04.2018	MOUSSEM TARAB Abellah Laabi, Naziha Meftah & Driss El Maloumi	CONCERT	BOZAR
05-06.2018	MOUSSEM VITRINE Randa Mirza	EXPO	Ravenstein Gallery 46, Brussels